

Hof 178 a

1. K
2. E
3. L
4. S
5. E
6. L
7. L
8. H
9. N
10. a
11. K
12. a
13. a
14. L
15. d
16. a
17. a

DISSERTATIO THEOLOGICA
S. S. TRINITATIS
MYSTERIVM
METHODO DEMONSTRATIVA
SISTENS,

16
81

QVAM,
AD CELEBRANDAM
AVGVSTANAE CONFSSIONIS
EXHIBITAE ET PER DVO SAECVLA CONSERVATAE
MEMORIAM SAECVLAREM,
DEO TRINVNO ADIVVANTE,
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE ET DOMINO

DOMINO
GVILIELMO HENRICO,
DVCE SAXONIAE, IVLIACI, CLIVIAE, MONTIVM, ANGARIAE,
WESTPHALIAE, RELIQA,
PRAESIDE

VIRO SVMME VENERABILI
IESAIA FRIDERICO WEISSENBORN,
S. THEOLOGIAE DOCTORE ET PROFESS. P. O. SERENISS. DVCI SAXO-
ISENACENSI A CONSILIIIS ECCLESIASTICIS ET CONSISTORIALIBVS, ECCLESIAE
DITIIONIS IENENSIS SVPERINTENDENTE, ET AD AEDEM
S. MICHAELIS PASTORE PRIMARIO,
VT ET H. T. TOTIVS ACADEMIAE
PRORECTORE MAGNIFICO,
MAECENATE ET PATRONO SVO
OMNI PIETATE ET OBSERVANTIA AD CINERES VSQVE
COLENDO,
PVBLICE DEFENDET
AVCTOR

IACOBVS CARPOV,

PHILOSOPHIAE MAGISTER.
IENAE, D. XXVI. AVG. M DCC XXX.

LITTERIS HORNIANIS.

12

DISSERTATIO THEOLOGICA
SITATUM 2 2
M. Y. P. T. V. M.
METODO INMORTALITATE
SISTENS

DEO
UNI TRINO,
VT ET
ECCLESIAE LVTHERANO-EVANGELICAE,
VNVM VNICE ET TRINVM,
COLENTI DEVM,
INQVE EA
MAECENATIBVS, PATRONIS ET BONIS
OMNIBVS,
VERITATEM PIE, PIETATEM VERE
PROMOVENTIBVS ET TVENTIBVS,
SACRVM.

PROFESSORE MAGNifico
GOTTFRIEDO WILHELMO
LACOBVS CARPVS
ERGOGRAPHIAE MASTRI
LENAE D. XIII. MDC. LXX.

LITTERIS HORNIAE

PRAEFAMEN.
LECTORI BENEVOLO

S. P.

Augustanae confessionis exhibitæ, & quæ Dei gratia est, per duo sæcula conseruatæ, memoriam celebraturo, commode mihi in mentem venit virulenta eorum, qui Pontificis Romani sacra sequuntur, criminatio, qua Lutherum, cumque eo facientes patres nostros, vel ipsum Deum, sacrosanctamque Trinitatem negare, & ita totius religionis & naturalis & reuelatæ fundamentum euertere, perhibere, non verebantur. Qua tamen obtreccatione, tantum abest, vt aduersus confessores nostros quidquam profecerint, vt rubore suffusi sint, videntes legentesque egregiam confessionem nostram de Deo & Trinitate in artic. 1. Aug. Confessionis, nec habentes quidquam, quod in illa reprehenderent, vti testatur Aug. Confessionis Apologia.

Est autem doctrina de S. S. Trinitatis mysterio religionis Christianæ, & qua difficultatem, & qua grauitatem, facile princeps, dum non solum ipse salutis ordo Trinitatis cognitionem supponit, sed etiam infinita fere sententiarum de illa diuortia Ecclesiam Christi diuexarunt. Hinc ad refellendas eorum obiectiones, qui, lubrico fundamento hocce mysterium niti, ficulneis argumentis probatum dare satagunt, & ad auertendas ab ecclesia nostra prisca istas obtreccationes, vtilissimum laborem esse duxi, si, ipsis solemnibus sæcularibus ansam præbentibus, mysterium S. S. Trinitatis methodo demonstratiua proponerem.

Nec arbitror, fieri posse, vt cuiquam offensionem sit, quod hanc tanti momenti rem methodo demonstratiua proponere,

a)

confi-

constituerim. Quid enim est aliud, methodo demonstratiua
veritatem proponere, quam proponere ita, vt ex premiffis
principiis indubiis (qualia in philosophia sunt definitiones,
axiomata, & experientia; in Theologia reuelata autem præter
illa etiam effata S. scripturæ perspicua i. e. talia, quæ, saluis
regulis interpretandi, non possunt in plures sensus detorque-
ri) legitime, secundum regulas Logicas, veritates deriuentur,
ita vt nec in principiis, nec in modo concludendi quidquam
cum ratione excipere liceat? Cur igitur non liceat, & ad alios
rectius conuincendos & refellendos, veritates Theologicas
ita proponere? Nec est, cur, fieri id non posse, arbitremur.
Dum enim certas habemus rerum Theologicarum in Theolo-
gia notiones, adfunt, dummodo notiones illæ distincte debite-
que proponantur, definitiones, ex quibus axiomata formari
possunt. Adfunt præterea experientia ipsorum scriptorum S.,
ea, quæ viderunt & audiuerunt, ex *deomvovtix* nobis exponen-
tium i. Ioh. I, 3; adfunt clarissimam S. scripturæ dicta; adest,
vt ipsa fidei nos docet analogia, certus veritatum Theologica-
rum nexus, quem ita, vti vera Logica præcipit, legitime ratio-
cinando licet perspicere. Vnde cum & principia & forma de-
monstrationis in Theologicis adhiberi queant, nihil, quin ve-
ritates Theologicæ methodo demonstratiua tradi queant, obsta-
rè, arbitror.

Quod ad rem ipsam præsentis laboris attinet, morem re-
ceptum, S. S. Trinitatem pertractandi, sequutus, & ad S. scri-
pturæ ductum c. 2, & sub terminis, in Ecclesia receptis, c. 3. illam
proposui. At quia methodus, quam sequor, postulat, vt a pri-
mis demonstrandi principiis fiat initium, prætereaque in omni-
bus fere arduæ huius doctrinæ capitibus ab alijs est erratum; c. 1.
principia posui demonstrandi, & c. 4. errores, in hac doctrina
commisos, licet succincte, enarraui.

A te autem, L. B., peto, vt, antequam iudicium de co-
natibus hisce feras, & genuinam principiorum nostrorum con-
ditionem & ipsum demonstrationis nexum mente attenda volu-
as reuoluasque; quo facto, fore, vt eis calculum tuum adici-
cias, eique, qui te colit, faueas, spero. Vale.

CAPVT.

CAPVT I.

CONTINENS PRINCIPIA, QVAEDAM DEMONSTRAN- DI, EX RATIONE ET REVELATIONE EDVCTA.

§. I.

Impossibile est, idem simul esse & non esse.

Principium
contra-
dictionis.

Hanc propositionem, quæ principium contradictionis vocatur, esse principium cognoscendi indemonstrabile, ex scholis metaphysicorum constat.

§. II. Ratio dicitur id, ex quo cognosci potest, cur sit alterum; & sufficiens dicitur ratio, qua posita nihil amplius ad effectum requiritur. *Nihil autem est sine ratione sufficiente.*

Principium
rationis suf-
ficientis.

Vt propositionis huius demonstrationem hoc loco adiungam, nec instituti mei ratio iam permittit, nec necessarium esse, arbitror. Ut enim silentio præteream dissertationem, quam olim de principio rationis sufficientis habui, & quæ in philosophia recentiori copiose & solide de hoc principio disputantur, non desunt iam, qui, necessitate & utilitate illius perspecta, non dubitant, illud inter prima cognoscendi principia, ab ipso Deo menti humanæ impressa, referre; in quibus Vir doctissimus IO. GVSTAV. REINBECK in sermone sacro s. t. die von dem Königschen unter den Gehorsam des Glaubens gefangen genommene Vernunft, an. 1730. diuulgato, p. 16. seq. nomen suum profitetur.

A

§. III.

Progressus
in infinitum
negatur.

§. III. Quando in analysi rationum rei semper ulterius quærendum est: unde res sit? & quæstio hæc nondum potest fitti, semper adhuc aliud quid requiritur ad id, ut cognoscatur: cur & unde sit? adeoque ratio nondum est sufficiens (§. 2.). Sed nihil est sine ratione sufficiente (§. 2.). Hinc in analysi rationum tandem ad aliquid est perueniendum, in quo sistatur quæstio: unde res sit? *Non igitur datur progressus causarum, vel rationum in infinitum.* Progressus enim in infinitum dicitur, quando in analysi rationum nunquam peruenitur ad tale quid, in quo fitti potest quæstio: cur res sit?

Quid essentia, attributum.

§. IV. Primum illud, quod de re concipitur, & unde ratio reliquorum, quæ ei insunt, vel inesse possunt, redditur, dicitur *essentia entis*. Quidquid autem ex essentia entis sequitur, id dicitur *attributum eius*. Cum autem nihil prius de ente concipi possit, quam possibilitas eius intrinseca vel specifica, i. e. illud, per quod præcise est ens hoc, nec aliud quodcunque, & per quod differt a reliquis omnibus; siquidem per id ipsum concipitur, ut ens tale, nec aliud: *in possibilitate illa entis specifica essentiam eius perspicere posse*, arbitror.

Voco illud, per quod ens est præcise hoc ens, nec aliud quodcunque, & per quod differt a reliquis omnibus, possibilitatem eius intrinsecam vel specificam, quia per illam ipsam potest esse ens hoc, nec aliud, & si ad existentiam deducatur, etiam est.

Quid ens infinitum.

§. V. *Ens infinitum reale* est ens, in quo sunt omnia simul, quæ eidem actu inesse possunt.

Quia veritas huius definitionis demonstranda nimis nos ab instituto nostro dimoueret, remitto ad Ontologiam Lat. III. WOLFFII §. 838. id unicum addens, definitionem de absolutis i. e. illis, quæ enti infinito reali competunt in se, non habito respectu ad aliud; non de relatiuis i. e. illis, quæ ei, habito ad aliud respectu, & quidem in tempore competunt, esse intelligendam.

§. VI.

§. VI. *Ens igitur infinitum 1. omnes habes perfectiones com-* Idem conti-
possibiles. Si enim non haberet omnes composibiles, possent nuatur.
 adhuc nouæ quædam accedere, adeoque non, quidquid ei
 actu inesse potest, inuisisset simul. Dicimus autem com-
 possibiles, i. e. quæ simul in eodem subiecto possunt esse sine
 contradictione. Contradictoria enim simul in eodem subie-
 cto esse nequeunt. 2. *easque omnes in summo, vel potius sine ullo*
gradu. Alias enim posset gradus perfectionis augeri, siqui-
 dem gradus, per experientiam, sunt in se variables; adeo-
 que rursus quidquid ei inesse potest, non inuisisset simul;
 quod tamen esse debet (§. 5.).

Conferatur Cel. BVLFINGER in Dilucid. de Deo anima & mun-
 do §. 407.

§. VII. *Ens a se dicitur, quod habet existentia suæ ra-* Quid ens a
tionem sufficientem in se. Quia igitur de ratione existentia se?
 quæritur, existentia autem & possibilitas generatim in ente
 discernuntur: ens a se rationem existentia suæ in possibili-
 tate sua habet, i. e. possibilitas eius, si tale datur, existentiam
 includit, vt non aliter sit possibile, quam vt existat. *Exi-*
stere igitur debet absolute necessario. Nam cuius oppositum est
 impossibile per se, id dicitur absolute necessarium. Et pari-
 ter patet, *ens a se rationem existentia suæ in essentia sua habere*
 (§. 4.).

§. VIII. Mens & mundus existunt, experientia teste. Datur ens
 Ratio igitur sufficiens existentia mentis & mundi debet dari vel entia a
 (§. 2.), scilicet talis, vt sistatur quæstio: vnde sint? (§. 3.). Ast se.
 si dantur tantum entia, rationem existentia suæ habentia ex-
 tra se, non datur talis ratio sufficiens existentia mentis & mun-
 di; quia de eiusmodi entibus semper ulterius est quarendum:
 vnde & cur sint? Hinc vnum vel plura debet vel debent esse
 ens vel entia, quod vel quæ rationem existentia suæ habeat,
 vel habeant in se. Ergo *datur vel dantur vnum vel plura ens vel*
entia a se (§. 7.).

Posui distinctionem inter ens vnum & entia plura a se, vt defensori-
 bus

bus polytheismi præcludatur exceptio: quid si plura entia a se dentur? uti inferius patebit.

Ens a se
est inde-
pendens.

§. IX. *Ens vnum dicitur independens ab alio, quatenus eius, quod ipsi tribuitur, ratio extra ipsum in alio non continetur. Hinc dum ens a se rationem sui habet in se, non extra se (§. 7.), illud est independens.*

Habet per-
fectiones
summas.

§. X. *Nec extra ens a se, nec in illo datur ratio sufficiens determinationis certorum graduum. Non extra illud; alias enim non esset ab omnibus independens, quod est (§. 9.). Nec in illo: si enim in ente a se est ratio sufficiens determinationis certorum graduum perfectionum eius, erit illa vel in essentia entis a se, quatenus ens est, vel quatenus ens a se est. Non quatenus ens est, quia essentia entis a se, ut entis (i. e. generice dicta), infert tantum possibilitatem (§. 4.), adeoque respectu graduum, quos habeat ens a se, est indifferens, ut maiorem vel minorem gradum perfectionum suarum habere possit, & tamen manere ens, uti se res habet e.g. in intellectu nostro, item eruditione; nec quatenus ens a se est; ut tale enim, inuoluit tantum existentiam eius, quod per essentiam est possibile (§. 7.). Sed gradu certo supposito, non omne id, quod per essentiam eius possibile est, habet existentiam. Vbi autem non adest ratio sufficiens determinationis certorum graduum, ibi nec illi adfunt (§. 2.). Ergo ens a se habet, quidquid habet, non in certo aliquo & determinato gradu, sed absolute & sine gradibus, siue in summa perfectione.*

Et omnes
compossi-
biles.

§. XI. *Pariter nec in ente a se, nec extra illud datur ratio sufficiens, cur quasdam perfectiones composibiles habeat tantum, nec omnes. Non extra illud, quia est ab omnibus independens (§. 9.). Nec in illo. Si enim in illo datur ratio sufficiens, cur quasdam tantum, nec omnes perfectiones composibiles habeat, vel dabitur in essentia eius generice, quatenus ens est, vel quatenus ens a se est. Non, quatenus ens est. Nam eatenus essentia eius consistit tantum in possibilitate (§. 4.), plures autem perfectiones possibiles supponuntur. Nec quatenus*

tenus ens a se est, quia entis a se, vt talis, essentia postulat tantum possibilem actualitatem (§. 7.). Vbi autem non adest ratio sufficiens, cur ens habeat quædam attributa composibilia tantum, nec omnia, ibi ens illud habet omnia, vel nullum (§. 2.). Ergo ens a se habet vel omnia attributa composibilia, vel nullum. Sed non nullum; alias enim ne quidem ens esset, quod est tamen (§. 8.). Ergo *ens a se habet omnia attributa composibilia.*

§. XII. Dum ens a se habet omnes perfectiones composibiles in summo, vel potius sine vlllo gradu (§. 10. 11.), *ens a se est ens infinitum* (§. 6.). Et pariter *ens infinitum reale est a se*, quia imperfectio esset, rationem existentia suæ in alio habere, nullam autem imperfectionem id admittit (§. 6. 7.).

Est ens infinitum & vice versa.

§. XIII. Non possunt esse plura entia infinita, quam vnum. Fac enim, esse plura entia infinita, erunt aut *perfectio- ne equalia*, aut *inequalia*. Si *inequalia*, alterutrum non habebit omnes perfectiones composibiles sine gradibus & absolute, adeoque non erit ens infinitum, contra hypothesin. Si *equalia* sunt, aut *perfectiones illæ erunt equalis & similes*, aut *equalis & dissimiles*. Si *dissimiles*, neutrum habebit omnia, nec adeo erit infinitum contra hypothesin, dum duo entia infinita, omnibus perfectionibus prædita, supponuntur. Sed neque possunt esse *equalis & similes*, solo forsan numero *differentes*. Aut plane enim *in nullo* differunt entia infinita, quæ dicuntur numero differre, & sic sunt vnum idemque, adeo vt nec numero differant; aut differunt *in aliquo*, v. g. in subiecto existentia, vel attributorum sustentaculo. *Illud aliquid* v. g. attributorum sustentaculum vel in aliquo assignabili *diuersum* est in vtroque ente, vel non est. Si *diuersum* est, habet vnum, quod non est in altero, contra hypothesin, dum duo illa entia infinita vt perfectionibus equalia & similia supponuntur. *Si non est diuersum*, nulla dari ratio potest, cur ens infinitum vnum habeat hoc v. g. attributorum sustentaculum, alterum vero habeat illud. *Ex essentia* enim peti eius nulla ratio potest, siquidem neutrum repugnat essentia illius ex hypothesi, dum duo

Entis infinitum est vnicum.

illa attributorum sustentacula plane non diuersa supponuntur; nec externam ullam rationem ens infinitum, quatenus est ens a se (§. 12.), potest admittere (§. 7. 9.). Quia igitur plura entia infinita esse nequeunt, erit *numero unum tantum ens infinitum.*

Conferantur Cel. BULFINGERI Dilucidationes §. 408 - 410.

Ens a se est
unicum.

§. XIV. Cum ens infinitum sit tantum unum (§. 13.); ens a se autem sit infinitum ens (§. 12.), *ens a se non potest esse, nisi unum.*

Mens &
mundus
sunt contingencia entia.

§. XV. Ens, quod aliter potest esse, siue cuius oppositum non inuoluit contradictionem, dicitur contingens. Hinc cum contradictionem non inuoluat, quin mundus qua spatium, & tempus alias res contineat, quam actu continet, mundus potest esse aliter, adeoque est ens contingens. Pariter dum mens nostra, iam obscuras, iam claras, iam distinctas representationes habens, innumeris mutationibus est obnoxia, & series representationum ad mundum se refert, qui aliter potest esse, mens nostra potest aliter esse, adeoque est ens contingens.

Datur Deus.

§. XVI. Ens a se est absolute necessarium (§. 7.). Mens & mundus sunt contingencia (§. 15.). Mens igitur vel mundus non possunt esse ens a se. Hinc quia datur tamen ens a se, in quo ratio sufficiens mentis & mundi continetur (§. 8.), nec plura sed unicum (§. 14.), admittendum est *ens a se, a mente & mundo distinctum, in quo datur ratio sufficiens existentie mentis & mundi.* Sed tale ens a se *DEVS* dicitur. Ergo *datur Deus.*

Non mirabitur datam de Deo definitionem, quisquis perpendet, omnium de Deo hanc notionem esse, quod sit illud *ens a se, quod est causa totius vniuersi.* Quia enim causam vocamus id, quod continet rationem existentie alterius, nostra definitio cum vulgari notione omnium de Deo, qua sensum, maxime conuenit, prætereaque demonstrationem existentie Dei ex præcedentibus reddit faciliorem. Nostrum hoc autem pro existentia Numinis argumentum, a contingencia mundi mentisque desumptum, vel eo nomine multis aliis

aliis palmam praripit, quod ipsius diui Paulli, diuinitatem & potentiam Dei inuisibilem & æternam ex operibus creationis mundi cognosci, asserentis Rom. I, 20. auctoritate confirmetur.

§. XVII. Ens a se est ens absolute necessario existens (§. 7.), infinitum i. e. omnes summasque perfectiones possidens (§. 12.), independens (§. 9.), & vnicum (§. 14.). Deus igitur, qui est ens a se (§. 16.), est ens absolute necessario existens, infinitum, & hinc omnes summasque perfectiones possidet, est independens & vnicus numero. Et quia ens a se est tantum vnum (§. 14.), sc. ipse Deus (§. 16.), consequens est, a seitate esse soli Deo propriam.

Non difficulter hic quoque S. scripturæ consensus ostenditur. Omnes summasque perfectiones Dei indicari, arbitror, 1. Tim. VI, 16, vbi φῶς ἀπρόσβριτον inhabitare dicitur; lux enim improprie perfectiones denotat Matth. V, 16; lux autem inaccessa hæc dicitur, quia nulla creata res ad eum perfectionum gradum, quem Deus possidet, potest peruenire. Maxime S. scriptura, propter summam Iudæorum & gentilium ad polytheismum procliuatatem, vnitatem Dei grauisime & sapissime inculcat Deut. VI, 4. IV, 35. 39. 1. Reg. IIX, 60. Ies. XLIV, 6. 8. XLVI, 9. Eph. IV, 6. 1. Tim. II, 5. VI, 15. 16. Independentia autem Dei innuitur, vbi, nullius ipsum indigere, dicitur Actor. XVII, 24. 25.

§. XVIII. Non solum autem hæc, sed & omnia reliqua attributa, quæ ex aseitate resultare, in lectionibus metaphysicis demonstrantur, S. scriptura consentiente, Deo propter aseitatem (§. 16.) competunt e. g. immutabilitas Ps. CII, 28. Mal. III, 6. Iac. I, 17. æternitas Gen. XXI, 33. Ps. CII, 27. 28. CIII, 17. XC, 2. XXXIII, 11. Ies. XLIII, 10. XL, 28. Rom. XVI, 26. incorruptibilitas Rom. I, 23. 1. Tim. I, 17. cetera. Et præter hæc attributa, ex aseitate resultantia, competunt etiam Deo, iterum S. scriptura consentiente, reliqua attributa, quæ in Theologia naturali de eo demonstrantur, e. g. intellectus Ies. XL, 28. omniscientia 1. Ioh. III, 20., omnisapientia Rom. XVI, 27. 1. Tim. I, 17. vbi solus Deus dicitur sapiens, scilicet in summo gradu & a se, Rom. XI, 33. Ps. CXLVII, 5., voluntas Eph. I, 11.,

Attributa
quædam
Dei. antiqui

Alia;

omni-
omni-

omnipotentia Luc. I, 37. Ier. XXXII, 17. 27. 2. Cor. VI, 18. cetera.

Quæ attri-
bua soli
Deo sunt
propria.

§. XIX. Quia ens infinitum est tantum vnicum (§. 13.), scilicet ipse Deus (§. 17.), sequitur, *quidquid ex infinitate resultat ita, vt sine ea locum nequeat habere, id soli Deo esse proprium.* Hinc cum summitas perfectionum in Deo ex infinitate resultat, & sine ea consistere nequeat (§. 5. 6.), *summus perfectionum gradus soli Deo proprius esse debet.* Sed omniscientia est summus gradus scientiæ, quia maior scientiæ gradus dari nequit, quam vbi omnia possibilium simul & distinctissime cognoscuntur, quod est ipsa omniscientia; omnisapientia est summus gradus sapientiæ, quia sapientiæ maior gradus dari nequit, quam vbi omnium mediolorum possibilium ad omnes fines posibles subordinatio cognoscitur, quæ est ipsa omnisapientia; omnipotentia est summus gradus potentiæ, quia maior dari nequit potentia, quam quæ ad omnia possibilium existentia reddenda sufficit, quæ est omnipotentia notio. Sunt igitur *omniscientia, omnisapientia, omnipotentia attributa soli Deo propria, & pari modo se res habet de reliquis attributis summis.*

Dico studiose: quidquid ex infinitate sequitur ita, *vt sine illa locum nequeat habere, id soli Deo proprium esse.* Nam perfectiones multæ, generatim spectatæ, e. g. intellectus, voluntas, scientia, potentia, in Deo etiam quidem ex infinitate resultant (§. 6.), nec tamen soli Deo sunt propriæ, quia sine infinitate etiam in rebus creatis possunt locum habere.

S. scriptura
est reuelatio
vere diuina.

§. XX. S. scriptura, ad cuius cum ratione consensum hactenus prouocauimus, est *reuelatio vere diuina; & hinc asserta illius propter summam Dei veracitatem pro veris sunt habenda.*

Quamuis eos, qui mente, a vanis persuasionibus vacua & ad obsequium prona, debite & religiose S. scripturam tractant, ipse Dei spiritus per vim verbi insitam validissime de hac propositione conuincat 1. Ioh. V, 6., exemplo auditorum Petri Act. II, 37. 41. 43., eunuchi Act. II, 28. 37. Lydiæ Act. XVI, 14. 15., discipulorum
Ema-

Emaunticorum Luc. XXIV, 32.: non tamen defunt argumenta varia, quibus, qui negant hanc verbi diuini vim insitam & ipsam S. scripturæ diuinitatem, ad conuictionem perducere possunt. In quibus quidem omni exceptione maius est, quod, præstructa reuelationis diuinæ necessitate, siquidem sibi relicta ratio non docet certum reconciliationis cum Deo medium, ex criteriis veræ reuelationis diuinæ, quæ ratio sana demonstrat, & in S. scriptura deprehenduntur, ducitur; dum hæc docet veritates, homini scitu necessarias, nec ex ratione cognoscibiles, scilicet reconciliationis cum Deo medium, & quidquid ad illud pertinet, nec sibi ipsi, nec veritatibus rationis demonstratis contradicit, habet sensum, qui, debita attentione adhibita, potest erui, antiquissima & modo Deo digno data est, cetera. At quia illi, contra quos mysterium S. S. Trinitatis immediate est demonstrandum, admittunt S. scripturæ diuinitatem, nec huius loci angustia prolixitatem permittit, integra demonstratio alii tempore locoque est referuanda.

§. XXI. Secundum S. scripturæ ductum breuem aliquam ^{Deus est} de DEO nobis notionem formaturi, deprehendimus ^{1. illum} ^{Spiritus a se.} esse spiritum Ioh. IV, 24. Quamuis illa enim aliis in locis ei membra corporea tribuat e. g. Pf. XCV, 4. 2. Sam. XXII, 16. Hebr. IV, 13.: quia tamen hæc loca, proprie intellecta, sensum rationi contrarium producerent, vtpote quæ spiritum esse Deum in theologia naturali docet: improprie potius & modo Deo digno de ipsis attributis diuinis, cum his vel illis membris corporis humani conuenientiam quandam habentibus, sunt intelligenda. 2. *A se existentem.* Omnia enim, quæ præter Deum sunt, a Deo, tanquam a primo fonte, luculentissime deriuat Ies. XLI, 4. Act. XVII, 25. Pf. CXLVI, 6. Rom. IV, 17. Vnde cum DEVS a nullo sit alio (§. 17), nec tamen sui ipsius causa esse queat; siquidem repugnat, esse aliquid sui ipsius causam, dum alias agere debuisset, se ipsum producendo, antequam exstitisset: necessario sequitur, DEVM existere a se. ^{Deus} igitur, *ad S. scripturæ ductum, dici potest spiritus a se.*

B

§. XXII.

In quo es-
sentia diui-
na consistat.

§. XXII. Attributa, Deo competentia, alia ex a seitate resultant, & hinc Deo competunt, quatenus ens a se est (§. 18.), alia ex spiritualitate eius siue mediate siue immediate sequuntur, & hinc ei, quatenus est spiritus, vel, si maius, spiritus perfectissimus, competunt: e.g. intellectus, voluntas, omniscientia, sapientia, iustitia, cetera (§. 18.). Patet igitur, secundum S. scripturæ ductum, primum, quod de Deo concipitur, & in quo ratio reliquorum, quæ Deo competunt, datur, hoc esse, quod sit spiritus a se. Sed primum, quod de Deo concipitur, & ex quo sequuntur reliqua, quæ Deo competunt, dicitur essentia Dei (§. 4.). *In eo igitur, quod Deus sit spiritus a se, consistit essentia diuina.*

Dum in primo conceptu Dei essentiam Dei colloco, uti definitio essentia generalis postulat (§. 4.), non noui quid, aut inauditi profero. Nam Philosophus & Philologus Ienensium olim celeberrimus, PAVLLVS SLEVOGT in Dissert. de primo conceptu Dei, in qua varias eruditorum de hac re sententias enarrat, §. 7.: *In eo, inquit, procul dubio ratione nostra essentia & ratio formalis Dei consistit, quod primo concipimus in eo, & ita se habet, ut Deo immediate insit, & a nullo priore oriatur, nostro concipiendi modo: deinde quod est proprium solius Dei, cumque ab omnibus creaturis distinguit: denique quod ratione nostra principium, radix ac origo est reliquorum absolutorum Dei conceptuum.* Quod autem ex dato conceptu Dei omnes proprietates absolutæ facile deriuari queant, commode perspiciet rem curatius perpendens, & si opus fuerit, ipse demonstratum dabo, loci angustia hic exclusus. Hinc hæc duo moneo tantum, 1. nos loqui de consecutione attributorum Dei ex essentia eius pro nostro concipiendi modo. Actu enim in Deo omnia sunt simul (§. 5. 17.). 2. Philosophos, qui in intellectu Dei infinito essentiam Dei collocant, quod ante ill. WOLFFIUM Met. §. 1069. & Cl. BVLFINGERVM in Dilucidat. §. 422. sqq. fecerunt THOMAS & SVAREZ, citante SLEVOGTIO l. c. §. 16., nobiscum non difficulter conciliari posse; siquidem,

dem, dum spiritus est ens intellectu & voluntate præditum, spiritualitas intellectum, afeitas autem infinitatem includit (§. 12.).

§. XXIII. Quod Deus mundum creauerit, docet & ratio in Theol. nat. & S. scriptura euidentissime Gen. I. II. Rom. IV, 17. Vnde hoc loco ostendam tantum, *creationem esse actionem, soli Deo propriam*. Possibile, quod respectu existentiae suæ contingens est, dum per se potest existere & non existere (§. 15.), rationem existentiae suæ non habet in se; alias enim non contingens, sed absolute necessarium esset (§. 7.); & hinc non potest existere, nisi per actionem alterius, sc. causæ. Cum autem omnium talium in hoc eadem sit ratio, non est ratio, cur actio, quæ vnum eorum potest reddere existens, non possit & reliqua. Hinc quæcunque actio id, quod *possibile tantum est*, h. e. nihilum priuatiuum reddit existens, illa supponit facultatem, omne tale possibile reddendi existens. E. *creatio supponit facultatem, omne possibile reddendi existens*. Nam creatio est illa actio, qua nihilum priuatiuum existens redditur. Hinc sequitur, *creationem supponere omnipotentiam*, quia omnipotentia est facultas, omne possibile existens reddendi. Quia autem omnipotentia est attributum, soli Deo proprium (§. 19.), *creatio etiam est actio, quam solus prestare potest Deus*; prouti solus sibi Deus opus creationis vindicat Ies. XLIV, 24.

Creatio est actio soli Deo propria.

Vocauit id, quod possibile tantum est, nihilum priuatiuum. Nam nihilum priuatiuum dico, quod plane non actu est, sed esse tamen potest; sed hoc ipsum est tantum possibile, vt excludatur existentia. Dum autem dico, *actionem, quæ id, quod possibile tantum est, h. e. nihilum priuatiuum, reddit existens, supponere facultatem, omne possibile reddendi existens*, non a particulari ad vniuersale concluditur, sed a paritate rationis, quæ in vno mere possibili, ad existentiam perducendo, & omnibus reliquis adest: siquidem vnum æque non potest ad existentiam suam aliquid conferre, ac reliqua; entia autem eiusdem rationis possunt pro se inuicem substitui.

B 2

§. XXIV.

Vi & con-
seruatio.

§. XXIV. Continuatio voluntatis diuinæ de rerum existentia dicitur *conseruatio*. Hinc cum per essentiam suam res creata non possit existentiam continuare, utpote quod enti a se est proprium (§. 7.), & hinc illud debeat fieri per actum voluntatis diuinæ continuatum, quo cessante, in nihilum suum statim deberet recidere; creatio autem sit actio diuina, per quam nihilum priuatiuum existentiam accipit (§. 23.), sequitur, *conseruationem, quam Deus omnibus creaturis præstat Ps. CXLIX, 6, esse continuatam creationem*. Hinc cum creatio sit actio, soli Deo propria (§. 23.), *conseruatio omnium etiam actio soli Deo propria esse debet.*

Et concursus genera-
lis.

§. XXV. *Concursus Dei generalis* ad actiones creaturarum est conseruatio eius, quod in vi actiua creaturarum reale est, ut ita creaturæ aptæ ad aliquid agendum præstentur. Est igitur concursus specjes conseruationis, si hæc in sensu generali pro quacunque conseruatione sumatur; licet si in speciali sumatur sensu, hæc ad rei existentiam, ille ad vim actiuam creaturæ potius tendat; notante BVLEFFINGERO in Dilucid. §. 471. Hinc dum conseruatio omnium est *actio soli Deo propria* (§. 24.), idem de *concurso generali* dicendum est.

Omnipræ-
sentia est
soli Deo
propria.

§. XXVI. Dum Deus res creatas omnes in existentia conseruat, & conseruando vim earum actiuam, ad actiones illarum omnes generaliter concurrat (§. 24. 25.), præstat omniperationem suam, quæ hinc etiam soli Deo propria esse debet (§. cit.). Sed *omnioperatio est proprium omnipræsentie*, quia præsens vocare solemus alteri, quod in alterum operatur, uti nobis vocare solemus præsens, quod organa nostra sensoria afficit. Vnde sequitur, *omnipræsentiam soli Deo esse propriam*. Dico tantum, *omnioperationem proprium omnipræsentie esse*, quia hoc ad præsentem sufficit demonstrationem. Ita vero non negatur essentia diuinæ omnipræsentia, quæ potius ex omnioperatione potest inferri.

Dum autem omnipræsentiam, & pariter omniscientiam, omnifapientiam, omnipotentiam soli vero Deo competere diximus (§. 19.), facile

facile patet, nos loqui de eo, quod est *per se ac formaliter*, non quod est *communicativus* vel *propter unionem cum Diuinitate*, factamque hinc *communicationem*. Vnde non potest opponi, quod humanitati Christi etiam hæc summa attributa competant, cum tamen non sit verus Deus. Illi enim competunt propter *communicationem*, sed non *per se ac formaliter*, fatentibus purioris ecclesie doctoribus.

§. XXVII. Effectus supernaturalis dicitur miraculum. Hinc cum miraculum nemo præstare possit, nisi supra naturam totam sit, solus autem Deus, tanquam ens a se, & reliquorum omnium causa, hoc sibi vindicare possit (§. 16. 17.). *solus Deus præstare potest miracula.* Ps. LXXII, 18.

Ut de pro-
ductio mi-
raculorum.

An pro data miraculi definitione effectus Dei supernaturales sed ordinarii in homine, quales sunt v. g. illuminatio, regeneratio, sunt miracula, ita decidit cel. BVLFFINGER in Dilucid. §. 230. seq., quem secutus est I. TH. C. in vsu Philos. Leibnit. in Theol. c. 13. §. 2. 3., ut illos miracula dicat esse respectu naturæ, quatenus ex viribus naturæ non procedunt, licet non in ordine gratiæ; si in regno gratiæ miraculum dicas, quod non est perpetuum & ordinarium, sed supergreditur mensuram dispensationis ordinariæ. Nec tamen, si operationes illas gratiæ nolis vocare miracula, & per miracula intelligas effectus supernaturales & naturæ & gratiæ ordinem supergredientes, relictabimur.

§. XXVIII. Dei voluntati propter creationem, conseruationem, concursum & omnipotentiam omnia ita sunt subiecta, ut illis facere possit, quidquid vult, nec vili rationem reddere debeat propter independentiam (§. 17.). Quia igitur hæc sunt domini requisiti, *Deus est supremus omnium rerum dominus*, licet hoc dominium suum semper ita administret, uti summæ ipsius sapientiæ, bonitati iustitiæque est conueniens; vnde omnium hominum ut saluti consulatur, cupit 1. Tim. II, 4., & mala permittit in finem ipsis salutarem dirigit Gen. XLV, 5. 7. 8. Act. VIII, 1. 4. Rom. IX, 28.

Deus est do-
minus su-
premus.

Scriptura supremum dominium Dei sub iure sigili in argillam repræsentat Is. XLV, 9. Jer. XIX, 1. seqq. coll. 1. Tim. VI, 15.

CAPVT II.

S. S. TRINITATEM AD DVCTVM S. SCRIPTVRAE
SISTENS.

§. XXIX.

Tres dicuntur
Deus.

Quamuis Deus non sit, nisi vnicus (§. 17.), idemque gloriam suam strenue tueatur Ief. XLII, 8: *tres tamen sunt, quos verum Deum esse, S. scriptura docet*, quorum vnum *Patrem* Ioh. XVII, 3, alterum *Filium Dei* Rom. IX, 5. & 1. Ioh. V, 20. tertium *Spiritum S. vel Spiritum Dei* appellat Matth. III, 16. 17. coll. Luc. III, 22. Act. V, 34. Filius Dei dicitur etiam Iesus & Christus Matth. XVI, 13. 16, vt & Verbum Ioh. I, 1. 14. 15. 1. Ioh. V, 7, quod nomen inde videtur accepisse, quod Deus voluntatem suam de generis humani redemptione per eum nobis manifestauerit Ioh. I, 17. 18. XVII, 6. 8, licet multi ex paraphraste Chaldæo hanc locutionem desumptam putent. Vid. magni nominis Philologus & Theologus noster, IO. REINH. RVS, præceptor meus pie deuenerandus, in Harmon. Euang. T. I. p. 10. seqq.

Pater est verus
Deus.

§. XXX. *Patris diuinitatem* admittunt omnes, qui Dei concedunt existentiam, hoc nominis ideo ipsi tribui putantes, quod omnium rerum fons & origo sit, & omnia ab ipso dependeant. Non est igitur, cur, Dei existentia demonstrata (§. 16.), diuinitatem Patris vterius probemus. Accedit, quod ipse Christus Patri diserte tribuat essentiam, quæ sola diuina est Ioh. XVII, 3. & quod, diuinitate Filii demonstrata, diuinitas Patris non possit non admitti; quia inconueniens esset, Filium esse Deum, nec Patrem.

Cui essentia
Diuina
competat.

§. XXXI. Cum attributa entis ex essentia illius sequantur, adeoque essentiam supponant (§. 4.), euidens est, quod *cuiusque per se competunt attributa, soli Deo propria, illi etiam essentia diuina, sc. vt Spiritus a se sit (§. 22.), debeat competere.*

§. XXXII.

§. XXXII. Cuicumque per se competunt aseitās, omni-
 sciētia, omniſapientia, omnipotentia, illi per se compe-
 tunt attributa, ſoli Deo propria. Sunt enim hæc talia (§. 17. 19.).
 Vnde ſequitur, *cuicumque per se competunt aſeitās, omniſciētia,*
omniſapientia, omnipotentia, illi etiam eſſentiam diuinam, ſc. vt ſpi-
ritus a ſe ſit, debere competere (§. 31.).

Idem conti-
 nuatur.

§. XXXIII. *Chriſto ſiue filio Dei per ſe competit 1. aſei-*
tas. Nam quicumque vitam ita habet in ſe ipſo, vt eam
 Deus Pater habet in ſe ipſo, is habet etiam vitam a
 ſe. Nam Pater, vt verus Deus (§. 30.), eam habet a
 ſe (§. 16.). Cum igitur Chriſtus vitam ita habeat in ſe ipſo,
 vt eam Pater habet in ſe ipſo, Ioh. V, 26, Chriſtus habet vitam
 diuinam a ſe, adeoque ei competit aſeitās. Excipi quidem
 poſſe videtur, quod Chriſtus l. c. de ſe profiteatur, Patrem
 dediſſe ei, vitam habere in ſe ipſo; vnde colligi non poſſe
 videatur aſeitās; ſiquidem quod cui datum eſt, id non habet
 a ſe. Sed diſtinguendum eſt inter vitam diuinam, quæ eſt
 a ſe ipſa, & modum habendi eam. Quod Filius habeat vi-
 tam, quæ eſt a ſe ipſa, ex dicto loco colligimus, non quod,
 qua modum habendi, eam a ſe ipſo habeat. 2. *Omnisciētia.* Id
 quod patet a) ex testimonio Pauli *θεογνωστία* Col. II, 2.
 3. Fruſtra hic excipitur, Chriſtum quidem ſciuiſſe omnia,
 ſed ex reuelatione diuina, vt propheta etiam multa
 ſciuerunt. Scientia enim omnium rerum ſupponit in-
 tellectum infinitum, quia intellectus infinitus eſt, qui omnia
 poſſibilia ſibi diſtinctiſſime & ſimul repræſentat (§. 5.), in quo
 ipſa conſiſtit omniſciētia (§. 19.). Cum autem ſolus Deus
 ſit ens infinitum (§. 13. 17.), & hinc omnis creatura intelli-
 gens intellectum finitum ſiue limitatum debeat habere, ſequi-
 tur, quod Deus, ſi omnia cognofcibilia creaturæ reuelare ve-
 lit, intellectum illius finitum reddere debeat infinitum. Sed
 quia infinitas generatim, & hinc etiam ipſius intellectus, ſoli
 Deo eſt propria (§. cit.), id nequit fieri. Hinc nec poteſt
 Chriſtus omnia ex reuelatione quadam diuina proprie ſic di-
 cta

Chriſto
 competunt
 aſeitās,
 omniſciē-
 tia, omniſa-
 pientia,
 omnipoten-
 tia.

ta scire. β) ex confessione Petri Ioh. XXI, 17. Quamuis enim hæc sint tantum verba Petri, qui potuit errare & erravit non nunquam, ex tacita tamen Christi approbatione, quam si vel nudus magnus propheta fuisset, sine peccato ambitionis, a quo tamen fuit immunis Hebr. VII, 26, dare non potuisset, patet, nullum in his verbis a Petro errorem esse commissum. Cum igitur Christus sit omniscius, cordium scrutinium, i. e. cognitio cogitationum absconditarum, ei etiam tribuitur Matth. IX, 4. Marc. II, 8. Ioh. II, 24. 25. XVI, 30. Apoc. II, 23, quod soli tamen Deo est proprium 1. Reg. IIX, 39. 3. *Omnisapientia* Col. II, 2. 3, vnde sapientia absolute dicitur Matth. XI, 19. Luc. XI, 49, coll. Matth. XXIII, 34., Prou. IIX, vbi per sapientiam filium Dei intelligi, colligitur ex v. 22. seqq. coll. Ioh. I, 1. seqq. 4. *Omnipotencia* Phil. III, 20. 21. Eph. I, 22. Ioh. V, 21. 28. X, 28.

Has autem perfectiones Christo, quatenus Dei filius est, competere per se, ex ipsis S. scripturæ locis citatis intelligitur, dum nulla adest ratio, cur communicatiue tantum, sc. eo sensu, qui supra (§. 26. not.) explicatus, ei competere dicamus (§. 2.).

Christus est
verus Deus.

§. XXXIV. Christo essentia diuina, sc. vt sit spiritus a se, debet competere (§. 32. 33.). Cuiusque competit essentia diuina, vt sit spiritus a se, ille est verus Deus (§. 21.). Vnde sequitur, *Christum suæ Filium Dei esse verum Deum.*

Habet
omnia attributa
diuina.

§. XXXV. Quicumque est verus Deus, illi omnia etiam attributa diuina debent competere. Si enim vel vnum eorum deesset, non haberet omne id, quod habere debet, adeoque non esset Deus verus. *Filio igitur Dei, qui nomen Christi gerit, omnia attributa diuina debent competere (§. 34.).*

Hinc πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος in Christo habitare Col. II, 9. & ipse ἵσος θεῷ Phil. II, 6. dicitur.

Recensetur
quædam.

§. XXXVI. *Competit igitur filio Dei, suæ Christo, quatenus is Dei est filius, vt quorundam tantum attributorum diuinorum mentionem faciam, 1. aternitas, vtpote quæ attributum diuinum est (§. 18. 35.); quod indicat S. scriptura Ies. IX, 6. 7.*

Prou.

Prou. IIX, 22. Mich. V, 1. Huc etiam referri debet Ioh. I, 1, qui locus, teste v. 14. coll. Gal. IV, 4, extra dubium de Christo agit. Dum enim in principio, absolute posito, Verbum i. e. filius Dei, adfuisse dicitur, sine dubio principium omnium rerum, extra Deum existentium, erit intelligendum. Cum igitur Christus in illo iam adfuerit, ab aeterno sit, necesse est; nec potest, vti olim voluere Ariani, pro principe creatura Dei, ante saecula condita, Christum habentes, ex nihilo esse creatus; quia, si ipse a Deo creatus esset, non in principio omnium rerum creatarum, sc. sui ipsius creatione, existisset. Pariter huc debet referri Apoc. I, 11. 17. 18. vbi is, qui mortuus fuerat & nunc viuus est, i. e. Christus, dicitur α & ω , h. e. primus & vltimus, quod est descriptio aeternitatis Dei. Ies. XLI, 4. XLIV, 6. 2. *Immutabilitas* (§. 35. 18.) Hebr. I, 8. 11. 12. 3. *Voluntas liberrima*, qualem habet Deus (§. 18. 35.), Ioh. V, 21. 4. *Omnipraesentia* (§. 26. 35.), cuius documentum est Matth. XXII, 20. Ioh. III, 13. 5. *Vita*, quam in se ipso habet Deus Ioh. V, 26. Ez. XXXIII, 11. 6. *Iustitia summa* Hebr. I, 8. 9.

§. XXXVII. Quemadmodum Christus est verus & essentialis Deus (§. 34.): sic etiam *S. scriptura sepiissime eum vocat DEVM*, idque I. *in eiusmodi locis, vbi diserte ita dicitur*. Sic I. *Ier. XXIII, 5. 6.* germen Dauidis, i. e. Christus, dicitur Iehoua, quod nomen tamen soli Deo est proprium Ps. LXXXIII, 19. 2. *Aët. XX, 28.* Deus proprio sanguine ecclesiam adquisiuisse dicitur, qui Deus non potest esse alius, quam Christus, quia Pater & Spiritus S. non habent proprium sanguinem. Excipiunt quidem Socini affectæ: Deum Patrem intelligi, & sanguinem ei tribui ad amorem significandum, pariter ac ei Zach. II, 8. eodem sensu pupilla tribuitur. Verum ab improprietate in vno loco ad eam in altero loco N. V. C. & in proprietate subsistendum, donec contrarium probetur per regg. hermen. praecipue h. l. vbi *ὁ θεὸς εἶπεν* Deo tribuitur. 3. *Ioh. XX, 28.* vbi Thomas Christo dicit: Domine mi & Deus mi. Equidem

S. scriptura
Christum
vocat De-
um.

dem hic excipiunt Sociniani, *a*) non valere a Thoma testimonio, qui errare potuerit, ad Christi diuinitatem consequentiam. Ast quod h. l. Thomas non errauerit, ex Christi tacita approbatione patet. *β*) Verba esse exclamatiua, ad Deum quidem, sed non ad Christum directa. Sed id contextui aduersatur, quia *αὐτῷ* (Christo) dixisse dicitur. *γ*) Christum non simpliciter vocari *θεὸς ἔστιν υἱοῦ*, sed cum particula restringente *μὲν*, quæ imminuat significationem vocum *θεὸς* & *υἱός*. Verum hoc frustra dicitur, quia alias in Hebraico Pf. XXII, 1. suffixum (.), nomini diuino *יהוה* additum, minueret significatum huius nominis diuini, aut si illud in Hebraico non fieret, in Græco certe fieret Marc. XV, 34. Ioh. XX, 17. quod tamen oppido falsum. Quin potius particula *μὲν* est signum fiducia. 4. Rom. IX, 5. vbi Christus dicitur super omnia Deus benedictus in sæcula Amen! quæ erat formula, Deum laudandi Rom. I, 25. Sociniani excipiunt *a*) verba ita esse diuidenda: *Ex quibus est Christus secundum carnem. Ille, qui est super omnia Deus, sit benedictus in secula!* & ita Christum neutiquam dici Deum. Sed obstat contextus. Cur enim Christus diceretur esse ex Patribus, cum hac restrictione: *secundum carnem sue humanitatem*, si non sequentia, in quibus diuinitas innuitur, etiam ad eum pertinerent? Quamuis enim hæc determinatio: *κατὰ σὰρα* non semper diuinam naturam sibi habeat oppositam e. g. Rom. IV, 1. IX, 3; habet tamen in h. l., vbi natura diuina clare opponitur humanæ. *β*) In quibusdam codd. abesse vocem: *θεὸς*. Ast vt taceam, eam in aliis tamen codd. & in versione syriaca antiquissima adesse, si non adesset, reliqua tamen prædicata, sc. quod sit super omnia in sæcula laudandus, diuinitatem Christi indicarent. 5. Tit. II, 13. *vbi manifestationem gloriae magni Dei & seruatoris nostri Iesu Christi expectare dicimur.* Quod autem magnus ille Deus sit Christus, inde patet, quod Christus sit ille, cuius gloriae manifestationem expectamus Act. I, 11. 6. I. Tim. III, 16. *vbi Deus in carne manifestatus dicitur.* Sed is, cui hoc competit, est
Chri-

Christus, Dei Filius Gal. IV, 4. Vnde Christum h. l. Deum vocari, sequitur. Nec obstat, quod in gloriam dicatur susceptus, cum Deus tamen illam iam habeat. De humanitate enim Christi id potest & debet intelligi. 7. 1. Ioh. V, 21. *ubi Christus dicitur ἀληθινός θεός.* Equidem hic quoque Sociniani excipiunt α) non sequi, quod quisquis verus Deus dicitur, etiam sit proprie talis; pariter ac Christus non est vitis proprie talis, licet se veram vitem vocet Ioh. XV, 1. Sed sufficit nunc nobis, quod h. l. Christus dicatur ita, siquidem divinitas eius iam ante est demonstrata; ne dicam, sine ratione proprietatem litteræ relinquendam non esse. β) Verba hæc: *ἐπί: ἑστίν* &c. se referre ad Deum, paulo ante v. 20. dictum. Sed negatur illud, quia *ἐτός* ordinarie se refert ad proxime præcedens, & inconueniens est, verba illa de Deo Patre velle intelligere, siquidem is iam in hoc commate & Deus & ἀληθινός erat dictus, vt adeo otiosa fuisset repetitio.

§. XXXVIII, II. *In talibus locis* Christum S. scriptura *Loca alia.* vocat Deum, *ubi quod in V. T. de vero Deo affirmatur, in N. T. Christo tribuitur.* Huc pertinent (1.) 1. Cor. X, 9. coll. Num. XXI, 5. 6. Ex. XVII, 2. 7. Deut. VI, 16. Ps. XCV, 9. Obiiciunt Sociniani α) Christum esse tentatum in deserto ab Israelitis, non dicere Paullum, sed tantum, quod Israelitæ tentarint. Ast cum voci *ἐπιτάσσει* non addiderit obiectum tentationis, in phrasi præcedente autem de Christo non tentando dictum sit, facile intelligitur, quod vox: CHRISTVM, debeat subintelligi. β) Christum l. c. esse nomen appellatiuum, vinctum principem denotans, & indicans Mosen. Sed hoc est contra vsum loquendi S. scripturæ & contextum, dum dehortatur Corinthios a tentatione Christi, qui Mosen non poterant tentare. (2.) Ioh. XII, 40. 41. 37. 38. coll. Ies. VI, 1. seqq. *ubi Iesaias dicitur dixisse de incredulitate Iudeorum, cum cum, sc. Iesum v. 37. viderit in gloria sua, & de eo locutus sit; cum tamen Iesaias hæc dixerit, dum* וַיִּבְרַח מִן הַמִּקְדָּשׁ וַיֵּלֶךְ וַיֵּצֵא וַיֵּלֶךְ וַיֵּצֵא וַיֵּלֶךְ v. 1. & וַיֵּצֵא v. 3.

v. 3. videbat. Nec obstat, quod in quibusdam codicibus pro אֱלֹהִים legatur אֱלֹהִים. Illos enim in Heluetia eo tempore, quo Socini doctrina ibi sedem habebat, editos esse, a criticis est obseruatum, vnde deprauationis suspicionem incurrunt. (3.) Pf. LXVIII, 18. 19. coll. Eph. IV, 10. 11. Frustra excipitur, quod Psalmus hic de Christo non agat, quia v. 12. mentio fiat prædicatricum, quales is non adhibuit, sed viros. Nam dicimus tantum, quod verba citata Psalmi de Deo loquantur, contextu teste. Dein si de Christo non sunt intelligenda, Paullus falso citauit, quod inspirationi diuinæ contradicit. Denique verbum מְבַשֵּׂרָתָּהּ positum esse potest, vel vt subintelligatur נְשִׂוּתָּהּ, vel per enallagen generis, ad suauitatem & iucunditatem prædicationis euangelicæ indicandam, vt Ecclesiastes dictus est קְהֵלָה, vel vt alludatur ad triumphum Daudiis, a mulieribus celebratum 1. Sam. XVIII, 7. (4.) Pf. XCVII, 7. adorete eum omnes Dii, quod sine dubio dicitur de vero Deo, sed Hebr. I, 6. de Christo dictum fuisse dicitur. It. Pf. XLV, 7. coll. Hebr. I, 8. 9. Pf. CII, 26. coll. Hebr. I, 10. 11. 12. Pf. CX, 1. coll. Hebr. I, 13. & Matth. XXII, 42. 43. 44. (5.) Ies. XL, 3. coll. Matth. III, 3. Marc. I, 3. Luc. III, 4. Ioh. I, 23. (6.) Hof. I, 7. coll. Act. IV, 11. 12. 1. Ioh. V, 11, 12, 13.

Quo sensu
Christus di-
catur Deus.

§. XXXIX. Cum igitur *Christus* sit verus essentialisque Deus (§. 34.), pariter ac Pater (§. 30.), & toties in S. scriptura vocetur Deus (§. 37. 38.), dubium non est, quin eodem sensu et nomen Dei tribuatur, quo tribuitur Patri, h. e. propriissimo. Nam nulla adest ratio, cur in sensu improprio diceretur Deus, cum sit Deus in sensu propriissimo (§. 2.).

Error Soci-
nianaorum
notatus.

§. XL. Errant igitur Sociniani, dum, veram Christi diuinitatem negantes, 1. hoc tantum sensu eum vocari Deum, adferunt, quod in multis Deo fuerit similis, diuina auctoritate & donis in terris pollens (§. 39. 1.), 2. eorum, quæ in V. T. de vero Deo dicta sunt, citationes, ad Christum in N. T. relatas (§. 38.), pro nudis accommodationibus habent, pro-

propter similitudinem Christi cum Deo qualemunque adhibitis (§. 39.). Quibus etiam obstat, quod apostoli talia loca contra Iudæos, diuinitatem Christi negantes, pro illa probanda adduxerint.

§. XLI. Quicumque est verus Deus, illi etiam *opera diuina, soli Deo propria, & in quibus Deus essentialiter & in oppositione ad creaturas consideratur* (tota enim essentia diuina, ut a se, creaturis, ut dependentibus, est opposita §. 16. 21.), debent competere. *Christo igitur illa opera diuina debent competere* (§. 34.). Hinc cum creatio, conseruatio, concursus generalis & miraculorum productio sint opera soli Deo propria (§. 23. 24. 25. 27.), & talia, in quibus Deus in oppositione ad creaturas & hinc essentialiter spectatur, quod est euidens ex notationibus (§. §. cit.), *creatio, conseruatio, concursus generalis & miraculorum productio debent competere Christo.*

Christo
competunt
opera soli
Deo pro-
pria eaque
Deo essen-
tialia.

Sic Christo tribuitur 1. *creatio* Ioh. I, 3. coll. I, 16. Nec obstat, quod h. l. particula *diuina*, quæ causam instrumentalem denotare solet, adhibeatur. Cum enim sæpe etiam causam principalem denotet e. g. Gal. I, 1. Hebr. II, 10, h. l. etiam potest eam denotare, & quod actu denotare debeat, apparet inde, quod alibi Christo, ut causæ principali, creatio apertius tribuatur Hebr. I, 5. 8. 10. 11. coll. Pf. CII, 26, uti etiam tribuenda est per demonstrata. 2. *Conseruatio* Hebr. I, 3. Col. I, 17. Ioh. V, 17. 18. 3. *miraculorum productio*, dum, ne de innumeris aliis dicam, mortuos resuscitat virtute propria Ioh. V, 21. 28. 29, quemadmodum se ipsum etiam resuscitauit Ioh. II, 19. X, 18. Mortuorum resuscitatio autem sine dubio est effectus supernaturalis siue miraculum. Excipiunt α) Christum non posse virtute propria mortuos resuscitare, quia alias Lazarum resuscitaturus, non supplicasset antea Patri Ioh. XI, 41. 42. 43. Sed negatur consequentia, quia, ut homo exinanitus, eam virtutem a Patre exorauit, quam ut Deus habebat ante Ioh. V, 21. β) Patrem resuscitasse Christum Act. II, 24. III, 15. XVII, 31., quod opus non fuisset, si ipse virtutem se resu-

scitandi habuisset. Sed Patris & Filii virtus est eadem Ioh. XVII, 10.

Aliud argu-
mentum
pro Diuini-
tate Christi.

§. XLII. Potest hoc argumentum pro diuinitate Filii adstruenda ita etiam inuerti: Cuiusque competunt creatio, conseruatio, miraculorum productio, ille est verus Deus, quia hæ sunt actiones, soli Deo propriæ (§. 23. 24. 25. 27.). Sed Filio Dei competunt (§. 41. not.). *E. Filius Dei est verus Deus.*

Filio Dei
competit
dominium
supremum,
iudicium
vniuersale.

§. XLIII. Porro dum Deo supremum in res omnes dominium competit (§. 28.), Christus autem est verus Deus (§. 34.), Christo id etiam est tribuendum, Hebr. I, 8. 9. Et dum Deus est iudex totius vniuersi Gen. XIX, 25. 1. 3. Christus etiam pro illo est habendus, Ioh. V, 27. 28. 29. Act. XVII, 31.

Cultus reli-
gius.

§. XLIV. Actiones, respectu alterius susceptæ, quarum motiuum sunt perfectiones alterius, dicuntur *cultus*. Unde patet, ex perfectionibus summis summum etiam cultum resultare debere, & hinc, quia solus Deus summas perfectiones possidet (§. 13. 17.), summum cultum, qui *religiosus* dicitur, soli Deo tribuendum esse. Cum igitur Christus sit verus Deus (§. 34. 42.), pariter ac Pater (§. 30.), Christo etiam *cultus religiosus exhibendus est*, pariter ac Patri Ioh. V, 23.

Hinc Christus adorandus est tam ab angelis vniuersis Hebr. I, 6, quam ab hominibus, tum viventibus 1. Cor. I, 2. Luc. XXIV, 52. Pl. II, 12. tum defunctis Phil. II, 10, in sæcula laudandus Rom. IX, 5, in ipsum credendum Ioh. III, 16. & sperandum Rom. XV, 12. 1. Cor. XV, 19. ipsius nomine benedictio impertienda 1. Cor. XVI, 23, in ipsum denique sumus baptizandi Matth. XXIII, 19, quia hæc omnia Patri competunt, Matth. IV, 10. Nec obstat, quod Deus alteri honorem suum dare nolit Ies. XLII, 8. Non vult enim Deus cultum sibi debitum ei dare, qui essentialiter a Deo differt. Sed filius non differt essentialiter a Patre, quia essentia diuina ipsi æque competit ac Patri (§. 30. 34.).

Cui essentia
diuina
competat.

§. XLV. Cuiusque per se competunt attributa, soli Deo propria, illi competit essentia diuina (§. 31.). Cui autem

tem per se competit omniscientia, omnifapientia & omnipræ-
sentia, illi per se competunt attributa, soli Deo propria (§.
19. 26.). *E. Cuicumque per se omniscientia, omnifapientia, omnipræsen-
tia competunt, illi essentia diuina debet competere.*

§. XLVI. Illi, qui in S. scriptura dicitur *Spiritus S. vel Spiritus S.*
Dei, per se competit 1. omniscientia. 1. Cor. II, 10. 11. vbi Spi-
ritus Dei omnia, & ipsas profunditates Dei scrutari, & quæ
in Deo sunt, solus nosse dicitur. Quisquis autem omnia &
ipsas profunditates Dei scrutatur, & solus nouit, quæ in Deo
sunt, is sine dubio est omniscius. De scientia enim quorun-
dam, quæ in Deo sunt, non potest dici, quod illam habeat
solum Dei spiritus, quia vel homines multa, quæ in Deo sunt,
ex ratione cognoscunt. Quisquis autem omnia, quæ in Deo
sunt, nouit, debet esse omniscius, quia in Deo omnium re-
rum scientia deprehenditur (§. 18.). Excipi solet a) Falsum
esse, quod quisquis omnia scrutatur, omnia etiam sciat, quod
constet exemplo hominis. Sed scrutari sæpe S. scriptura di-
cit de accuratissima cognitione, vti Deo scrutatio cordium,
i. e. cognitio cogitationum absconditarum tribuitur Ier. XVII,
9. 10. Pl. VII, 10. Rom. IIX, 27. Apoc. II, 23. Potest igitur
h. l. etiam ita intelligi & quod debeat, patet ex v. 11. § Pro-
funda Dei non significare omne obiectum scientiæ diuinæ, sed
abditæ Dei consilia circa salutem hominum; non autem sequi,
quod quisquis illa cognoscit, sciat omnia. Ast cum Paullus
vniuersaliter loquatur & nulla restringendi ratio adsit, non
opus est restrictione, præfertim cum Paullus addiderit vocem
7 dicit v. 10, & ab vniuersali ad particulare argumentetur, ra-
tionem possibilitatis eius, quod spiritus S. omnem salu-
tis viam apostolis reuelauerit, in eo, quod omnia sciat, quæ-
rens. Ex hac Spiritus S. omniscientia oritur, quod Christus
illum promittat discipulis suis, tanquam omnis veritatis do-
ctorem & futurorum nuntium Ioh. XIV, 26. XVI, 13. 14.
2. *Omnifapientia.* Ies. XL, 13. 14, vbi nemo consiliarius dicitur
esse spiritus Dei, licet omnia optime disponat; vnde sui ipsi-

us in omnibus consiliator sit, necesse est. Quisquis autem in omnibus sui ipsius consiliator est optimus, h. e. omnia media ad fines obtinendos cognoscit (consultare enim idem est, ac media ad finem quarere), is summam sapientiam habeat necesse est (§. 19.). Vnde Spiritus S. absolute etiam dicitur spiritus scientiæ & sapientiæ Ies. XI, 2. 3. *Omnipresentia* Pf. CXXXIX, 7. seqq.

Has autem perfectiones Spiritui S. competere per se, ex ipsis ll. cc. intelligitur, dum nulla adest ratio, cur communicatiue tantum, sc. eo sensu, qui supra (§. 26.) explicatus, ei competere, dicas. (§. 2.).

Spiritus S.
est verus
Deus.

§. XLVII. Spiritui S. essentia diuina competit (§. 45. 46.)
E. *Spiritus S. est verus Deus*. Nam cuiusque essentia diuina competit, vt sit spiritus a se, ille est verus Deus (§. 21.).

Illi omnia
attributa
diuina com-
petunt.

§. XLVIII. Quicumque est verus Deus, illi omnia attributa diuina debent competere (§. 35.). E. *Spiritus S. omnia attributa diuina debent competere* (§. 47.).

Hinc Spiritui S. tribuitur omnipotentia, quando Spiritus potentiæ dicitur Ies. XI, 2. liberrima voluntas 1. Cor. XII, 11. veracitas & sanctitas perfectissima Ioh. XIV, 17.

Vt & opera
diuina.

§. XLIX. Spiritui S. debent *opera* diuina, soli Deo propria, in quibus ille essentialiter & in oppositione ad creaturas consideratur, competere (§. 41. 47.). Hinc *creatio, conseruatio, concursus generalis, miraculorum productio debent Spiritui S. competere* (§. 41.).

Creatio Spiritui S. tribuitur Pf. XXXIII, 6. Iob. XXXIII, 4. Gen. I, 2. vbi non est, cur per אלוהים רוח ventum validum, qui tunc ne erat quidem, aere nondum existente, aut aliud quid intelligamus, quia proprietas litteræ sine ratione relinquenda non est. Pariter miraculorum productionem S. scriptura Spiritui S. tribuit, quando, largissime eum dona miraculosa ecclesiæ concedere, asserit 1. Cor. XII, 10. 11. & conceptionem Christi supernaturalem eius tribuit operationi Luc. I, 35.

§. L.

§. L. Potest hoc argumentum etiam inuerti ita: Quis quis creat, & dona miraculosa ecclesiae confert, ille debet esse verus Deus (§. 23. 27.). Cum igitur Spiritui S. illa competant (§. 49. not.), Spiritus S. est verus Deus.

Aliud argum. pro diuinitate Sp. S.

§. LI. Quemadmodum Spiritus S. est verus Deus (§. 47. 50.), ita etiam saepe in S. scriptura ita appellatur, & quidem *Ita, ut in vno loco hoc nomen ipsi datur.* E. g. 1.) Act. V, 3. 4. vnde ita concludimus: Cuicumque praeter Petrum mentitus est Ananias, ille est Deus v. 4, Spiritui S. &c. v. 3. E. Spiritus S. est Deus. Excipitur hic a) negari minorem, quia l. c. v. 3. non dicatur, quod mentitus sit Spiritui S., sed Spiritum S. Aft Henr. Stephani in Thesauro linguae Graecae ad vocem *ψεύδομαι* obseruat, in Graeca lingua *ψεύδομαι*, in sensu mentendi alicui, vel aliquem fallendi, cum casu personae dandi & accusandi construi, id quod patet etiam ex Versione LXX, 2. Reg. IV, 16. Ies. LVII, 11. Quod autem h. l. *ψεύδομαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον* idem sit, ac mentiri Spiritui S. patet tum inde, quod Ananias non mentitus est Spiritum S. siue simulauit, se extraordinariis donis Spiritus S. esse instructum, sed retinuit partem pecuniae, partemque pro tota ad pedes apostolorum, donis Spiritus S. extraordinariis instructorum, reposuerat, tum ex v. 4. β) Falsam esse maiorem, quod ille, cui mentitus est Ananias, sit verus Deus, quia Petro etiam, qui Deus non est, est mentitus. Sed non ita formata fuit maior, sed pro sensu v. 4. quod Ananias non hominibus solum, sed ipsi Spiritui S. sit mentitus. 2) 1. Cor. III, 16. vnde argumentamur: Cuius templum sunt fideles, ille est Deus. Sed Spiritus S. templum sunt fideles. E. Excipitur: Spiritus h. l. dicitur Spiritus Dei, & hinc non est ipse Deus. Sed Spiritus Dei est idem ille, qui alias Spiritus S. dicitur (§. 29.), cuius diuinitas iam est demonstrata (§. 47. 50.); & Deus, cuius dicitur Spiritus, h. l. personaliter pro Patre & Filio debet sumi, vt dein dicitur. 3. Huc refertur 2. Sam. XXIII, 2. 3. vnde fit argumentatio: Quicumque ad Dauidem locutus est, ille

In S. Scriptura vocatur Deus.

D

est

est Deus. Spiritus S. &c. E. Excipitur, quod Spiritus Dei per Dauidem locutus dicatur, non ad illum. Sed sunt hæc subordinata & connexa. Ex sermone enim ad Dauidem ortus est sermo per eum.

Loca alia.

§. LII. II. In talibus locis S. scriptura Spiritum S. Deum vocat, ubi, quod in V. T. de vero Deo dicitur, in N. T. Spiritui S. tribuitur e. g. 1) Ies. VI, 3-9. coll. Act. XXIX, 25. vnde fit argumentum: Quicumque verba citata locutus est ad Iesaiam, ille est verus Deus (per l. c. Ies.); Spiritus S. &c. (per l. c. Act.) E. Si dicas, quod Spiritus S. per Iesaiam locutus dicatur, respondeo vt ante (§. 51. n. 3.). 2) Ps. XCV, 7-11. coll. Hebr. III, 7-10. vnde argumentor: Quicumque l. c. dicit, se fuisse tentatum a patribus, is sine dubio est Deus. Ex. XVII, 2. 7. Sed Spiritus S. &c. E. 3) Ier. XXXI, 31. 33. coll. Hebr. X, 15.

Quo sensu?

§. LIII. Cum igitur Spiritus S. sit verus Deus (§. 47. 50.), pariter ac Pater (§. 30.) & Filius (§. 34. 42.), & sæpissime in S. scriptura ita dicatur (§. 51. 52.), dubium non est, quin eodem sensu Spiritui S. nomen Dei tribuatur, quo Patri & Filio h. e. propriissimo (§. 39.).

Est cultu religioso prosequendus.

§. LIV. Cum Deus cultu religioso sit prosequendus (§. 44.), Spiritui S. etiam cultus religiosus est exhibendus (§. 47. 50.). Hinc 1.) Ies. VI, 1-10. Seraphini celebrabant sanctitatem etiam Spiritus S., siquidem quod ibi refertur, tribuitur Spiritui S. Act. XXIX, 25. 2) In nomine Spiritus S. etiam sumus baptizandi Matth. XXIX, 19. 3) Salus & gratia ab eo impertienda 2. Cor. XIII, 13. 4) Ad eum, tanquam testem & vindicem, prouocandum, exemplo Paulli Rom. IX, 1. Nec obstat, quod fideles Ephesini ne sciuerint quidem, an detur Spiritus S. & fideles dicantur tamen Act. XIX, 2. 5. Nam Spiritus S. ibi sumendus est pro donis Spiritus S. miraculosis & extraordinariis, in Ecclesia prima per manuum impositionem credentibus conferri solitis, quod patet ex v. 3. 6. coll. Ioh. VII, 39, ubi Spiritus S. tunc nondum fuisse dicitur, non quia existentiam, siquidem est æternus (§. 48. 18.), sed quia effusionem per dona largissima extraordinaria & miraculosa.

§. LV.

§. LV. Pater est verus Deus (§. 30.), vt & Filius (§. 34.) & Spiritus S. (§. 47.); nec tamen sunt, nec esse possunt plures Dii, quam vnicus numero (§. 17.). Vnde sequitur, *Patrem, Filium & Spiritum S. eandem numero essentiam diuinam habere.*

An P. F. &
Sp. S. essen-
tia differant.

Hinc tres vnum esse dicuntur 1. Ioh. V, 7. cuius loci originem diuinam optime vindicauit b. BVDDEVS in Instit. Theol. Dogm. 1. 2. c. 1. §. 46. Ecclesia autem Græca hanc essentia diuinæ unitatem voce *ὁμοουσίας* exprimere solebat. Videamus nunc autem, vtrum Pater, Filius & S. Spiritus realiter, an solis nominibus differant.

§. LVI. *Pater essentiam suam, numero eandem (§. 55.), largitus est Filio, siue cum illo communicauit* Ioh. V, 26. *Quam communicationem S. scriptura improprie vocat exitum* Mich. V, 1. Ioh. XVI, 27. 28., *proprie generationem* Pf. II, 7. *Quod enim proprie generatio sit, inde colligitur, quod non solum Pater nomen Patris & Filius Filii inde traxerit* 2. Cor. I, 3, XI, 31. Eph. III, 14. 1. Petr. I, 3. *sed Filius etiam* *μονογενής παρὰ πατρός* Ioh. I, 14. III, 16. & *ἰδίος υἱός* Rom. IX, 32. & *ἀληθῶς υἱός θεῶ* Matth. XIV, 33. XXVII, 54. *dicatur.*

Quomodo
Filius essen-
tiam diu. ha-
beat?

Pf. II, 7. de Christo, non de Dauide agere, patet ex prædicatis reliquis v. 8. 9. 11. 12. Christo quidem, non Dauidi competentibus. Cui accedit, quod Paullus, præcellentiam Christi præ omnibus demonstraturus, non angelo, sed Filio ita dixisse Deum, dicat Hebr. I, 5-7. quæ præcellentia esset nulla, si ad hominem, Dauidem, Deus esset ita locutus. Et quamuis hic Psalms locus modo de resurrectione Christi Act. XIII, 33. modo de generatione eius Hebr. I, 5. modo de summo sacerdotio eius Hebr. V, 5. citari videatur, vnicus tamea illius sensus est, vt de generatione Filii Dei agat. Nam Hebr. V, 5. dicitur tantum, illum, qui dixerit Christo: *Filius meus es tu &c.* i. e. Patrem, constituisse Christum summum sacerdotem. Act. XIII, 33. autem non agit de resurrectione Christi ex morte, vtpote de qua agit v. 34. cum v. 33. per particulam aduersantem *de* connexus, sed de exhibitione Messia sc. in regem æternum & potentissimum, vti Psalms 2do, vbi ab æternò a Deo generatus dicitur, erat præ-

dictum, quo sensu vox *divinus* sæpe solet adhiberi e. g. Act. VII, 37. III, 22. Deut. XIX, 15. 18. Ceterum cum Deus sit Spiritus (§. 21.), non homo, evidens est, generationem Patris concipi non posse ad instar humanæ, per feminis in uterum immisionem factæ, sed generale tantum generationis, quod in communicatione essentia consistit, in ea obtinere.

Generatio
Filii Dei est
necessaria.

§. LVII. Cum Deus sit absolute necessarius (§. 17.), Filius Dei etiam absolute necessarius debet esse (§. 34. 42.). Dum autem nihilominus essentiam diuinam a Patre per generationem habet (§. 56.), *ipsa generatio illa absolute necessaria debet esse*: siquidem ex actione contingente fieri nequit, ut oriatur, quod sit absolute necessarium.

Ex patris
natura flu-
ens.

§. LVIII. Hinc cum generatio Patris, qua Filium generat, sit absolute necessaria (§. 57.), & Pater tamen ab omnibus sit independens (§. 17. 30.), *ex ipsa Patris natura fluat*, necesse est. Attamen cum a nolente Patre non possit fieri, quia, si nolens aut coactus generet Filium, non esset independens, & hinc nec Deus (§. 17.): *generatio, active sumpta, est actus Patris, quo vult ex sua ipsius natura, ut existat etiam Filius eiusdem essentia diuina.*

Non valet contra sententiam hanc obiectio DVRANDI I. sent. d. 6. qu. 2, quæ hæc est: *Fieri non posse, ut volendo Filius a patre producatur. quia, ut intelligere, sic velle competat omnibus Diuinitatis personis, & hinc ipsi etiam Filio; unde sequatur, filium volendo alium filium producere, vel, quod addi posset, filium volendo se ipsum producere, quod vtrumque nequit admitti. Nam distinguimus inter voluntatem Dei essentialem, omnibus tribus personis communem eamque liberam, & personalem, ex personæ vnius vel duarum natura fluentem, eamque absolute necessariam, & per hanc, non per illam, essentiam diuinam cum personis duabus in diuinitate communicari, arbitramur. Et sic non opus est, ut ad essentia diuina fecunditatem confugiamus cum DVRANDO, quia, dum eadem natura diuina fecunda Spiritui S. competit, is etiam nouam personam produceret, nec maneret numerus personarum*

narum trinus. Qui autem ad generationem quoque referunt voluntatem, ex natura Patris fluentem & absolute necessariam, respondere nituntur ad argumentum intricatum: *Si Pater genuit Deum Filium, genuit aut nolens, aut volens. Sed non nolens*, quia, si nolens aut coactus generavit, non est independens & hinc nec Deus. *Nec volens*, quia, si hoc, dum voluntas est arbitraria, potuit etiam non generare, & hinc ipse Filius potuit Deus esse & non esse, adeoque est contingens, non absolute necessarius, nec Deus (§. 17.). *E. Pater plane non generavit Filium Deum.* Negatur enim, voluntatem illam contingentem esse. Non autem assentimur scholasticis, *Patrem, intelligendo se ipsum, Filium generare*, docentibus. Intellectus enim diuinus est representatio simultanea & distinctissima omnium possibilem. Quid igitur aliud per illum solum produceretur, quam idea vel representatio? Filium autem Dei non esse, nisi ideam Dei, & demonstratis & demonstrandis aduersatur. Argumenta secus sentientium discussit b. BECHMANN in Institut. Theol. p. 174. seq. *Atamen nec, per nudam potentiam generandi Patrem Filium generasse, potest dici*, quia, licet illa utique in generatione actuali supponatur, ex illa tamen sola generatio non sequitur, siquidem a posse ad esse C. N. V. notum est.

§. LIX. Absolute necessarij oppositum nullo modo *Aeterna.* potest esse (§. 7.), & hinc id, quod absolute necessarium est, nec principium nec finem durationis habet. Sed tale dicitur aeternum & hinc *absolute necessarium aeternum est.* *E. generatio Filii Dei est aeterna* (§. 57.), nec principium, nec finem durationis habens.

Hinc 1) Pf. II, 7. dicitur: **הוּי** i. e. hodie genui te; ubi cum Deus loquatur, tale *hodie* est intelligendum, quod in Deum cadit. Tale autem est ipsa aeternitas, siquidem in Deo non datur successio, propter immutabilitatem eius (§. 18.), adeoque nec dies hodiernus nec crastinus. 2) Mich. V, 1. Messia, Bethlehemi nascendi, exitus **מִמִּי עוֹלָם** i. e. ab aeterno dicitur esse;

vbi מוצא, tanquam nomen pluralis numeri tantum, non exitus, sed exitum sc. æternum, aut si pluralem denotat, præcellentiam huius exitus significat. Quod autem exitus sæpe generationem significet, patet ex Gen. XV, 4. XLVI, 26. Ies. XI, 1. Frustra excipitur, sermonem h. l. non de Christo, sed de Zorobabele, ex vetustissimo genere regio oriundo, esse. Nam totus ordo Iudæorum sacerdotalis, S. scriptura non improbante, hunc locum de Christo intellexit Matth. II, 4. Ioh. VII, 42. Nec Zorobabel Bethlehemem, sed in captiuitate Babylonica est natus Matth. I, 11. 12. ex qua populum eduxit Esr. II, 2. Denique nec מוצא i. e. exitus veterem familiam in S. scriptura solet denotare, sed ירידה i. e. generationes. 3) Col. I, 15. Christus πρωτότοκος πάσης κτίσεως dicitur. Quamuis autem hæc generatio semper duret, non tamen inde, eam nondum consummatam esse, sequitur. Alia enim est ratio actus huius necessarii, alia contingentium. Deus sibi repræsentat omnia semper, & tamen repræsentatio est consummata.

An filius Pa-
tri similis?

§. LX. Filius patri suo essentia similis est. Cum igitur *Christus*, qua Deus, sit *Dei Patris Filius* (§. 56.), ipsi etiam *essentia similis* debet esse.

Hinc dicitur imago Dei inuisibilis Col. I, 15. ἀπαύρασμα τῆς δόξης & χαρακτῆρ τῆς ὑποστάσεως illius Hebr. I, 3. Vnde qui filium videt, videt Patrem Ioh. XIV, 9.

An Patrem
habeat pro
principio?

§. LXI. Deus Pater, mediante generatione, rationem Filii in se continet, siquidem ex generatione illa cognosci potest, cur sit Filius (§. 56. 2.). Sed quidquid continet rationem alterius, id dicitur *principium* alterius. E. *Deus Pater est principium Filii*.

Ipse Christus Patrem suum principium vocat Ioh. IIX, 25, si verba: τὴν ἀρχὴν ὃ, τι καὶ λαλῶ ὑμῖν, pro ὃ, τι posito ὅτι, veritas: quod vel quia etiam principium meum dico vobis; quod fieri debere, colligitur inde 1) quod ita responsio Christi melius quadret ad quæstionem: quis es tu? quam pro vulgari interpretatione hac: primum ille, qui loquor vobiscum. 2) Quod ita non

non opus sit membro altero, ad primum se referente, quo opus est pro vulgari interpretatione, & quod tamen abest. 3) Quod Christus paulo ante v. 18. 19. de Patre suo erat locutus, & Iohannes mox sequente v. 27. addit, Iudæos non agnouisse, quod Christus de Patre suo ad ipsos loquatur.

§. LXII. Dum *Filius Dei* rationem sui, mediante generatione, habet in Patre (§. 61.), non est a se ipso, qua modum habendi essentiam diuinam (§. 7.) Ioh. VII, 29; licet habeat essentiam, quæ est a seipsa (§. 21. 34.). Ioh. V, 26.

aa filius
Dei sit a se?

Ne cui hæc distinctio forsan noua videatur, prouoco ad b. PAVLLVM SLEVOGTIVM, in Disputationum Academ. Disp. 10. de dependentia §. 35. p. 213. eandem inculcantem, dum: *Denique licet, inquit, eadem numero essentia in Patre sit, quæ in filio est, & Spiritu S.; non tamen eodem modo in Filio & S. S. est, quo est in Patre. Nam Pater eam a se ipso habet, non ab alio: sed Filius non habet a se ipso, sed ab alio, nempe a Patre, quemadmodum etiam Spiritus S. idque per veram ac realem communicationem. Et hoc unice innuitur, præterea nihil, cum Filius a Patre, Spiritus S. a Patre & a Filio dependere dicuntur. A quo enim quis essentiam suam accipit, ab eo catenus, quatenus accipit, dicitur dependere, siue ea sit numero eadem, siue diuersa. Nec rectius, quam per hanc distinctionem, responderi posse, arbitror, ad HERM. ALEX. ROELLII argumentum, dum ille impossibile putabat esse, vt Filius Dei a Patre generatus per essentiæ diuinæ communicationem, & tamen independens sit; vnde ad independentiam Filii Dei, quæ illi, si verus Deus esse debet, non potest non competere, dum Deus est independens (§. 17.), tuendam, Filii cum Patre coexistentiam quidem admittit, negat autem eius a Patre factam generationem per essentiæ communicationem, & generationem de nuda manifestatione explicat. v. HENR. LVDOLPH. BENTHEMII status Ecclesiarum & Scholarum fœderati Belgii part. II, c. 2. p. 102. Est enim Filius Dei independens, dum, tanquam verus Deus (§. 34.), habet essentiam, quæ est a se (§. 22.), licet, qua modum habendi eam, a Patre sit, & catenus aliquo modo dependens dici queat. At proprie filius Dei nequit*

nequit dici dependens, quia ad ens dependens requiritur, ut non tantum qua modum habendi essentiam suam, sed etiam qua ipsam essentiam suam sit ab alio (§. 9.), quod secus se habet in Dei filio. Hinc intelligitur simul, cur Pater causa Filii nequeat dici.

An agat a se?

§. LXIII. *Qualis est modus subsistendi, talis est etiam operandi* ita, ut, si ens a se ipso sit, a se ipso etiam operetur, si autem ab alio, ab alio etiam operari censendum sit. Hinc interna Filii proprietates, qua a Patre, tanquam a principio suo, est (§. 61. 62.), in operando ad extra ita progreditur, ut *nihil a se ipso, omnia a Patre agat.*

Hoc ipse Filius de se profiteretur Ioh. V, 19. 30. XIV, 10. Hic determinatus agendi modus per particulam *διὰ ἑαυτοῦ*: per, frequentissime designatur e. g. Eph. IV, 6. Rom. XI, 36. Pf. XXXIII, 6. Ioh. I, 3. 1. Cor. II, 6. Hebr. I, 2. v. b. FECHT in Noct. Christ. Exerc. IX, §. 69.

Quomodo Pater habet essentiam diuinam?

§. LXIV. Deus Pater et si sapientissime in S. Scriptura legitur, Filium generare, mittere (§. 56.) Ioh. VII, 28. 29. 33, & mittere Spiritum S. Ioh. XIV, 26. XV, 26. & per eos operari (§. 63.), Pf. XXXIII, 6.: nullibi tamen Pater a Filio & Spiritu S. mitti, nec hi per illum operari dicuntur. Per quod sine dubio innuitur, *Patrem essentiam diuinam*, quæ a se ipsa est (§. 22.), *habere etiam, qua modum habendi, a se ipso*, tanquam fontem & scaturiginem diuinitatis & operationum diuinarum.

Quomodo Spiritus S.

§. LXV. Quia Pater, Filius & Spiritus S. eandem numero habent essentiam diuinam (§. 55.), solus autem Pater eam habet a se ipso (§. 64.); Spiritus S. eam aut a Patre, aut a Filio, aut ab utroque communicatam habeat, necesse est. Sed non a Patre solo, quia Pater & Filius sunt ætissime inter se vniti Ioh. XVII, 10. 11, nec a Filio solo, propter eandem rationem, & quia nihil a se, omnia a Patre agit (§. 63.). *E. Spiritus S. essentiam diuinam a Patre & Filio habet communicatam.*

Hinc Spiritus S. a Patre dicitur procedere Ioh. XV, 26. & Spiritus Patris Matth. X, 20. sine dubio propter eandem a Patre processionem,

nem, vt & Spiritus Filii Gal. IV, 6. Rom. IIX, 9. Phil. I, 19.
2. Theff. II, 8. propter eandem rationem, & in genere Spiritus
Dei 1. Cor. II, 10-14. Similiter non a Patre solum in nomine
Filii Ioh. XIV, 26, sed ab ipso etiam Filio mitti dicitur Ioh. XV, 26.
XVI, 7. Luc. XXIV, 49.

§. LXVI. Modus, quo Pater & Filius essentiam diuinam cum Spiritu S. communicant, non male, si ad Spiritum S. respicias, per *processionem* a Patre & Filio, propter II. cc. si autem ad Patrem Filiumque respicias, per *spirationem* solet exprimi. Nam quemadmodum Filius ita dicitur a modo habendi essentiam diuinam (§. 56.): similiter Spiritum S. ita vocari, concluditur, a suo habendi essentiam diuinam modo, adeoque illum in spiratione consistere; idque eo magis, quod Spiritus S. spiraculum omnipotens Iob. XXXIII, 4, & Spiritus oris Patris Pl. XXXIII, 6. & Filii 2. Theff. II, 8. nuncupatur.

§. LXVII. Cum Deus sit absolute necessarius (§. 17.), Spiritus S. autem sit verus Deus (§. 47. 50.), is absolute necessarius esse debet. Cum autem nihilominus essentiam suam a Patre & Filio habeat per spirationem (§. 65. 66.), *spiratione ipsa absolute necessaria debet esse (§. 57.)*.

§. LXVIII. Quia spiratio, per quam Pater Filiusque essentiam diuinam cum Spiritu S. communicant, est absolute necessaria (67.), & Deus tamen ab omnibus est independens (§. 17.), *ex ipsa Patris Filiique natura debet fluere*. Attamen quia ab illis nolentibus non potest fieri, quia, si Pater & Filius nolentes vel coacti Spiritum S. spirarent, non essent Deus independens, quod tamen sunt (§. 17. 30. 34.): *Spiratio est actus Patris & Filii, quo ex sua ipsorum natura volunt, vt existat Spiritus S. eiusdem prorsus essentia diuina*.

Quae de generatione Filii supra (§. 58. not.) sunt dicta, illa ex parte, mutatis mutandis, de spiratione S. Spiritus etiam valent.

§. LXIX. *Spiratio, qua Spiritus S. spiratur, est absolute necessaria (§. 67.), & hinc aeterna, nec principium nec*

E

nec

nec finem durationis habens (§. 59.); attamen consummata (§. 59. not. fin.).

An ab hu-
mana Chri-
sti natura
fiat?

§. LXX. Hinc dum humana Christi natura cepit in tempore Gal. IV, 4, *Spiritum S. a Filio, qua humanam naturam, non procedere*, sequitur (§. 69.). Et quamvis post factam Filii incarnationem, ab eo, qui humanitate vestitus est, procedat, non tamen humana Christi natura essentiam diuinam Spiritui S. largitur. Repugnans enim est, vt vera creatura, quæ continuo influxu Dei indiget (§. 24. 25.), qualis humana Christi natura est Ier. XXXI, 22, ad esse creatoris, sc. Spiritus S. (§. 49.); aliquid conferat.

An Pater &
Filius prin-
cipium Spi-
ritus S.

§. LXXI. Quia Pater & Filius rationem Spiritus S., mediante spiratione, in se continent, dum ex spiratione cognoscitur, cur Spiritus S. sit (§. 2. 65. 66.): *possunt dici principium Spiritus S. (§. 61.), sed non principia*, quia eadem virtute Spiritum S. necessario (§. 67.) & ab æterno in æternum (§. 69.) produciunt (§. 65.). Ex vnitæ enim influxus vnitæ principii solet æstimari. cf. FECHT Lc. §. 77.

An Spiritus
S. a se sit?

§. LXXII. Quamvis igitur Spiritus S., vt verus Deus (§. 47. 50.), habeat essentiam, quæ a se ipsa est (§. 22.), dum eandem numero cum Patre *essentiam diuinam* habet (§. 55.): *qua modum tamen eam habendi, non est a se ipso*, Patrem Filiumque pro principio suo agnosceus (§. 71.).

Confer iterum mutatis mutandis notam ad §. 62.

An agat a
se?

§. LXXIII. Quia Spiritus S. est a Patre & Filio (§. 65.), isthæc interna eius proprietas in opera quoque externa ita profluit, vt *Spiritus S. a se non agat quidquam*, sed a Patre & Filio (§. 63.).

Testatur id Christus Ioh. XVI, 13. Pater autem & Filius in Spiritu S. operari dicuntur Rom. XI, 36. 2. Thess. II, 13. quæ tamen particula diacritica in eum altera per interdum permutatur Pl. XXXIII, 6. propter Filii Spiritusque S. *inuentur* (§. 55.). Attamen notetur, modum agendi dupliciter spectari posse, *vel in quantum ille nude personarum in agendo ordinem & consequentiam significat*, qua

qua ratione Pater Filius & Spiritus S. non eodem modo, sed ita agunt, vt Pater per Filium in Sp. S. Rom. XI, 36.; vel in quantum concipitur modus operandi, respectu virtutis agendi inæqualis, ab vno illorum per modum ~~et~~ dependens, inque ceteros posterioritatem temporis vel dignitatis, vel virtutis, vel libertatis inferioritatem inducens, qualem Christus inter se & Patrem, conuenienterque & Sp. S. inter se & Patrem Filiumque negat Ioh. V, 19. 21.

§. LXXIV. Deus Pater essentiam diuinam, qua modum habendi, habet a se ipso (§. 64.); id quod inde etiam intelligitur, quod essentiam diuinam largiatur Filio & Spiritui S. (§. 56. 65. not.), non autem possit illam vicissim a Filio & Spiritu S. communicatam accipere, quia alias circulus oriretur. Hæc autem aseitas Patris non confundenda est cum aseitate essentia diuinæ. Nam cum Pater Filius & Spiritus Sanctus eandem numero essentiam habeant diuinam (§. 55.), & Deus sit ens a se (§. 16.), omnes habent eam essentiam, quæ est a se ipsa. Ast solus Pater eam habet a se ipso. Vnde aseitas Patris, quatenus est Pater, non essentiam, sed modum habendi eam, respicit.

Quomodo
Pater a se
sit?

§. LXXV. Aseitas Patris, vt talis, in subsistendo (§. 74.), in operibus externis etiam se debet exferere, vt agat a se (§. 63.). Hinc dicitur Pater agere a se per Filium in Spiritu S., qualis agendi modus nulli ex Diuinitate, præterquam Patri, competit 1. Cor. IIX, 6. Rom. XI, 36. Eph. IV, 6. Nam nec Filius a se agit quidquam, nec S. Spiritus (§. 63. 73.).

Quomodo
agat?

§. LXXVI. Hinc cum Pater essentiam diuinam habeat a se (§. 64. 74.), illamque largiatur Filio & Spiritui S. (§. 56. 65.), primus is est in diuinitate ratione ordinis in subsistendo & operando (§. 75.). E contrario non est primus 1. ratione perfectionis, quia Filius, pariter ac Pater (§. 30.), est verus Deus (§. 34. 42.) & hinc omnium attributorum diuinorum particeps (§. 35.), nec non Spiritus S. verus Deus (§. 47. 50.), adeoque omnium attributorum diuinorum particeps est (§. 48.); 2. nec ratione temporis, quia, quemadmodum Pater est ab æterno (§. 18. 30.),

Ordo per-
sonarum.

ita etiam Filius est æternus (§. 36.), & Spiritus S. (§. 18. 48.)
 3. *Nec ratione dignitatis*, quia, quemadmodum Pater diuino honore est prosequendus (§. 30. 44.), ita etiam Filius (§. 44.) & S. Spiritus (§. 54.). *Filius* autem, utpote a solo Patre essentiam diuinam communicatam habens (§. 56.), *secundus est* in Diuinitate *ratione ordinis* in subsistendo & operando (§. 63.), non ratione perfectionis, nec temporis, nec dignitatis (per demonstrata). *Spiritus S.* utpote a Patre & Filio essentiam diuinam habens communicatam (§. 65.), *tertius* in Diuinitate *est ratione ordinis* in subsistendo & operando (§. 73.), non ratione perfectionis, nec temporis, nec dignitatis (per demonstrata). Illum scilicet ratione ordinis priorem altero dicimus, qui prior altero est concipiendus; uti e. g. principium prius principiatio est concipiendum.

Hic inter Patrem, Filium spiritumque S. ordo sæpe diserte in S. scriptura retinetur e. g. Matth. XXVIII, 19, sæpe inuertitur e. g. 2. Cor. XIII, 13, ne vlla prioritas perfectionis, temporis aut dignitatis inde eliceretur. Eundem ordinem iam agnouit IVSTINVS MARTYR, Apol. 2. pro Christianis, τὸν δὲν, inquiring, τὸ ἑστὶν θεὸς μὲν ὁ πᾶς, καὶ ἐν δευτέρῃ ἁρᾷ ἕχοντες, ἀνεμά τε ἀποφῶντες ἐν τῆσιν ἁγίῃσι, i. e. Iesum agnoscimus veri Dei Filium & loco secundo colimus, tertiumque ordine Spiritum propheticum.

Differentia
 realis per-
 sonarum.

§. LXXVII. Diuersa dicuntur, in quorum vno est aliud quid, quod in altero non est. Cum igitur in generante aliud quid sit, quam in generato, generans & generatus debent esse realiter distincti. *Deus Pater* igitur & *Filius* sunt realiter distincti (§. 56.). Pariter cum in spirante aliud quid sit, quam in spirato, spirans & spiratus debent realiter inter se differre. Hinc cum Pater & Filius Spiritum S. spirent (§. 65.), *Spiritus S. a Patre Filioque debet realiter differre.*

Hinc 1. S. scriptura eos clare, tanquam diuersos, representat Ioh. V, 32. 37. XIV. 16. 17. 26. XV, 26. 2. In baptismo Christi quilibet sub peculiari schemate cognoscendum sese præbebat Matth. III, 16. 17. 3. Et tres esse in celo testimonium exhibentes, asseritur

situr i. Ioh. V, 7. licet hi tres sint unum scilicet essentia, dum eandem numero essentiam diuinam habent (§. 55.): Unde recte Deus Trinum & Trinitatis nomine designatur.

§. LXXVIII. Vfus rei Dei circa illam finis est (Met. Cur Deo tribuatur pluralitas? Wolff. §. 1029.). Hinc cum locutiones Dei de se & S. scripturæ V. T. de illo, tanquam de pluribus, hanc nobis utilitatem præsentent, vt Trinitatis in Diuinitate admoneamur, idem locutionum illarum finis diuinus est.

Fit autem de Deo, vt de pluribus, mentio i. per ipsam vocem **DEUS**, quæ non terminatione solum, sed significatione etiam, vt pote singulari non destituta, pluralis est, præcipue quando & adiectiuus pluralis numeri e. g. Deut. VI, 4. 1. Sam. XVII, 26. 36. & verbis plural. num. iungitur e. g. Gen. XX, 13. XXXV, 7. 2. Sam. VII, 23. 2. In aliis locis e. g. Gen. I, 26. III, 26. XI, 7. Iob. XXXV, 10. Pf. CXLIX, 2. Ies. VI, 8. LIV, 5. Nec est, cui dicatur, ideo de Deo, vt de pluribus, mentionem fieri, vt manifestas diuina indicetur: quia, si hæc vera esset ratio, in legis promulgatione Ex. XX, vbi vel maxime maiestatem suam ostendebat Deus, ante omnia in plurali de se loqui debuisset. Cui accedit, quod stylus maiestaticus ne quidem in omnibus possit habere locum e. g. Gen. III, 22. vbi fit partitio, per stylum maiestaticum inexplicabilis, sed realem pluralitatem supponens. 3. In eiusmodi locis, vbi Deus a Deo distinguitur e. g. Gen. XIX, 24. Ex. III, 2. 6. XI, 3. 1. XXXIII, 19. coll. XXXIV, 5. 6. 4.) per indirectum ibi, vbi *ter sanctus* dicitur Ies. VI, 3. Apoc. IV, 8.

§. LXXIX. Vt autem diiudicare queamus, an ipsa **Doctrina de Trinitate capia summa,** Trinitas reuelata & cognita fidelibus in V. T. fuerit, notamus, toram de Trinitate doctrinam ad tres potissimum propositiones redire, 1. quod Pater sit verus Deus, vt & Filius & Spiritus S. (§. 30. 35. 47.). 2. Quod hi tres sint realiter distincti (§. 77.), 3. nec tamen tres, sed vnus tantum, si essentiam diuinam spectes, sit Deus (§. 55.).

§. LXXX. Vti Patris Filiique Pf. II, 7. sic etiam Spiritus S. Gen. I, 2. Pf. XXXIII, 6. Ies. XLIX, 16. in V. T. fit mentio. **Quæ existant in V. T.**

rio. 1.) Patri non solum, sed & Filio & Spiritui S. opus creationis tribuitur Pf. XXXIII, 6. Quod enim per verbum non λόγος προφορικὸς, sed ὑποστατικὸς siue Filius Dei sit intelligendus & intellectus fuerit a fidelibus V. T., non solum ex paraphraste Chaldaeo, sed ex ipsa etiam interpretatione Iohannis c. I. 1. seqq. qui ex inspiratione diuina hoc loquendi more, tanquam Ebraeis tum recepto, vsus est, elucescit. Quod autem per Spiritum oris Dei Spiritus S. sit intelligendus, docet Gen. I, 1. 2. Cum autem creatio sit opus soli Deo proprium (§. 23.), *Patrem, Filium & Spiritum S. verum Deum esse, ex hoc V. T. loco potest colligi.* Pariter qui Israelitas ex Aegypto eduxit, & ab iisdem peccatis tentatus est, quin verus Deus sit, non est dubium Ex. III, 2-6. seqq. Num. XIV, 11. Pf. LXXIIX, 17. 40. 41. Sed illud angelo Domini h. e. Filio, hoc Spiritui S. tribuitur Ies. LXIII, 9. 10. Vnde, cum de Patre non sit dubium, Filium & Spiritum S. verum Deum esse, apparet. 2) Quod hi tres realiter sint distincti, apparet ex Ies. XLIX, 16, vbi loquens est filius Dei, futurus Messias, ipse Deus v. 11-14, mittentes Pater & Spiritus eius. Sed mittens & missus debent esse realiter distincti (§. 77.). E. Pater & Spiritus eius, qui ipsi etiam, tanquam distincti, diuersis nominibus indicantur, tanquam mittentes, distincti sunt realiter a missis, Filio. 3) Quod autem nihilominus *vnus tantum sit Deus*, grauisime in Mose Prophetisque inculcatum legimus (§. 17.); vnde simul patet, hos tres eandem numero essentiam diuinam habere.

Trinitas in
V. T. fuit
cognita.

§. LXXXI. Cum igitur tria, ad quæ potissimum redit de Trinitate doctrina, in V. T. existent (§. 80.), quin illa *tempore V. T. cognita fuerit*, non est dubitandum; vnde in ipso sapientiæ libro vestigia Trinitatis deprehendimus, vti ostensum nuper in progr. f. t. Vestigia pluralitatis & Trinitatis in essentia diuina, in libro sapientiæ occurrentia. Attamen negandum non est, illam in libris N. T. ampliori lumine esse perfusam, vti ex collatione superiorum est euidentis.

§. LXXXII.

§. LXXXII. Quia autem oeconomia salutis, in S. scriptura reuelata, huc redit, quod Pater dederit Filium redemptorem mundi Ioh. III, 16. XVII, 3. & partem a Filio salutem per fidem in illum applicet Spiritus S. i. Cor. XII, 3: *Trinitas SS. ad salutem est cognitu credituque necessaria.*

Es ad salutem est creditu necessaria,

CAPVT III.

S. S. TRINITATEM SVB TERMINIS ECCLESIASTICIS PROPONENS.

§. LXXXIII.

ENs, facultate agendi præditum, dicitur substantia, v. THVM-Substantia
MIGII institut. Philos. Ontol. §. 87. Vetustiores Me- quid?
taphysici substantiam dicebant ens, quod non existit in alio, tanquam in subiecto; & illud in altero, tanquam in subiecto, esse dicebant, quod actu & reuera in alio ente est, ita vt de illo possit vere affirmari, nec ad illius essentiam spectet, neque insitei, tanquam pars, neque ab ipso separari possit positue, h. e. ita, vt, facta separatione, remaneat. v. HEBENSTREIT in Phil. prima part. i. c. 3. th. 2. §. 9. 10. Ill. WOLFIVS in Ontol. Lat. §. 768. substantiam dicit *subiectum perdurabile & modificabile*; cuius definitionis cum Scholasticorum & Cartesianorum definitione consensum ostendit §. 771. seq.

§. LXXXIV. Deus, dum mundum creauit, conseruat, Deus est
& ad actiones creaturarum concurrat (§. 23. 24. 25.), quæ extra substantia.
dubium actiones sunt, non potest non esse ens, facultate agendi præditum. Nam ab actione ad possibilitatem seu facultatem agendi V. C. Pariter dum Deus est ens a se (§. 16.), adeoque existeret, etiamsi nullum aliud adesset ens, non est in alio, tanquam in subiecto. *Pro prima igitur & secunda definitione Deus est substantia.* Quod ad vltimam definitionem substantiæ attinet, Deus est quidem propter æternitatem (§. 18.) subiectum perdurabile, sed proprie non modificabile, quia enti

ti infinito, quale Deus est (§. 17.), nulli modi infunt (v. Wolff. Ontol. Lat. §. 840.). Attamen quia analogia modorum in eum cadunt, *per eminentiam substantia dici potest* (v. ib. §. 847.).

Etque com-
municabi-
lis.

§. LXXXV. *Substantia*, quæ pluribus potest competere e. g. homo, mensa, dicitur *communicabilis*; quæ non, *incommunicabilis* e. g. Socrates. Cum igitur Pater æque ac Filius & Spiritus S. sint verus Deus (§. 30. 34. 47.), *Deus est substantia* (§. 84.) pluribus competens, & hinc *communicabilis*.

Et singula-
ria.

§. LXXXVI. *Substantia singularis* dicitur substantia omnimode determinata. Cum autem omne ens existens omnimode determinatum sit; siquidem quidquid de eo cogitari potest, aut ei competit, aut non (§. 1.); sequitur, omnem substantiam existentem esse substantiam singularem. *Deus igitur est substantia singularis* (§. 16. 84.).

Equidem cum alias omnis substantia singularis sit incommunicabilis, assertum præcedenti §. 85. contradicere videtur. At per diuersum respectum apparens contradictio tollitur. Deus enim dicitur substantia singularis, quatenus omnimode iam determinatus est, ad quod hoc etiam pertinet, quod sit Pater, Filius Spiritusque S.; communicabilis autem substantia dicitur, quatenus abstractiue ab eo, quod Pater, Filius Spiritusque S. sit, consideratur, sed his tribus essentia diuina communis esse debet.

Et completa

§. LXXXVII. *Substantia*, quæ ex natura sua ordinatur, ad constituendum cum altero tertium, dicitur *incompleta* e. g. caput, anima hominis; quæ non, *completa*. Tunc autem ens ex natura sua ad id ordinari dicitur, quando eo fine producit, vt cum altero constituat tertium. Deus est substantia (§. 84.), quæ est a se (§. 16.), adeoque non eo fine producit, vt cum altero tertium constituat, nec ad illud ex natura sua ordinatur. *E. Deus est substantia completa*.

Sed non
suppositum.

§. LXXXVIII. *Substantia* singularis, completa & incommunicabilis dicitur *suppositum*. Abstractum autem suppositi h. e. suppositalitas, siue *substantia* seu *υποστασις* est modus existendi substantialiter, individualiter, complete & incom-

communicabiliter, vel est modus existendi, quo substantia singularis existit complete & incommunicabiliter. Sæpe etiam *substantia* fumitur concretive pro ipso supposito. *Essentia igitur divina*, licet sit substantia singularis (§. 86.), & completa (§. 87.), tamen, quia incommunicabilis non est (§. 85.), non est suppositum.

§. LXXXIX. Ens, quod possibile sibi distincte representare potest, dicitur *intelligens*. Suppositum autem intelligens dicitur *persona*, sc. quando vox persona concretive sumitur; qua ratione & substantiam, quod est materiale eius, & subsistentiam cum intellectu, quod est formale eius, includit. Persona autem abstractivè sumpta h. e. personalitas est substantiæ intelligentis subsistentia. Notio, quam Aug. Conf. art. i. de persona suppeditat, dum personam *quod proprie subsistit* vocat, qua rem a nostra, eaque recepta, non differt, dum intellectus ibi supponitur. Cum autem *essentia divina* suppositum non sit (§. 88.), nec est persona.

Nec persona.

§. XC. Deus est substantia (§. 84.). Sed Pater est verus Deus (§. 30.), vt & Filius (§. 34.) sanctusque spiritus (§. 47.). *Est igitur Pater substantia, vt & Filius, sanctusque spiritus*. Pariter omnis substantia existens est substantia singularis (§. 86.). Cum igitur Pater æque existat, ac Filius sanctusque Spiritus; sunt enim verus Deus existens (§. cit. & 16.): *Pater est substantia singularis, vt & Filius sanctusque Spiritus*. Porro *Pater est substantia completa*, dum essentiam divinam habet a se (§. 74.), adeoque non producit, ad constituendum cum altero tertium (§. 87.): & pariter Filius quidem a Patre generatur, & Spiritus S. a Patre Filioque spiratur, sed non eo fine, vt filius cum Patre sanctoque Spiritu & Spiritus S. cum patre filioque totum Deum constituent, sed absolute necessario (§. 57. 67.), quæ necessitas absoluta excludit finem; vnde *Filius etiam est substantia completa, vt & Spiritus S.* (§. 87.). Denique Pater, tanquam generans & spirans, realiter differt a filio generato & Spiritu S. spirato;

Pater habet requisita suppositi, vt & F. & Sp. S.

F

Fili-

Filius, vt generatus & spirans, realiter differt a Patre generante & Spiritu S. spirato; Spiritus S., vt spiratus, a spirante Patre Filioque (§. 77.). Vnde Pater non potest competere Filio, nec Spiritui S., nec Filio Patri spirituiue S., nec Spiritus S. Patri filioque; & hinc *Pater aque incommunicabilis est reliquis, ac Filius & Spiritus S.* (§. 85.).

Dum Patrem dicimus esse substantiam, vt & Filium, Spiritumque S., facile patet, non tamen tres substantias asseri, pariter ac non asseruntur tres Dii, licet quilibet illorum verus dicatur Deus. Eadem enim substantia diuina omnibus tribus competit. Et quando, Patrem Filio Spirituique S. incommunicabilem esse, asserimus, non contradicimus superioribus, vbi Patrem cum Filio Spirituique S. essentiam diuinam communicare, demonstrauimus (§. 56, 65.). Nam distinguendum est inter communicationem essentiae diuinæ, quam supra asseruimus, & paternitatis, quam negamus.

Sunt tria
supposita.

§. XCI. Pater est substantia singularis, completa, incommunicabilis, vt & filius, sanctusque Spiritus (§. 90.). Hinc *Pater est suppositum, vt & filius, & Spiritus S.* (§. 88.).

Deus per
sonis trinus.

vt adloquū
3. 4. 7. 2

§. XCII. Deo competit intellectus (§. 18.). Hinc Patri, Filio Spirituique S. intellectus debet competere (§. 30. 34. 47.). Cum igitur Pater sit suppositum intelligens, vt & filius & Spiritus S. (§. 91.), *pater est persona, vt & filius & Spiritus S.* (§. 89.); quamuis, cum alias, personis multiplicatis, essentiarum numerus multiplicari soleat, *hic in Diuinitate eadem numero essentia diuina maneat omnibus tribus personis communi* (§. 55.). Est igitur Deus vti essentia vnus (§. 55.), ita personis trinus.

Aliter.

§. XCIII. Alii, cum tres in essentia diuina personæ adseruntur, *vocem persona abstractiue sumi*, adserunt ita, vt tres sint essentiae diuinæ intelligentis & singularis subsistentiæ, h. e. modi existendi, quibus substantia singularis, sc. diuina, existat complete & incommunicabiliter (§. 88.). Et cum aliter essentiam diuinam intelligentem habeat Pater (§. 74.), aliter filius (§. 56.), aliterque Spiritus S. (§. 65. seq.), adeoque sint tres in Deo existendi modi, quibus essentia diuina complete & incommunicabiliter existit, h. e. subsistentiæ (§. 88.): possunt etiam

iam

iam in Deo tres personalitates siue personæ, voce abstractiue sumpta, adferri (§. 89.).

Dum dico, *essentiam diuinam tribus modis incommunicabiliter existere*, intelligo essentiam diuinam non absolute spectatam, sed determinatam caractere hypostatico; vti iam notatum §. 90. not.

§. XCIV. Licet autem tres sint in Diuinitate personæ, vnicus tamen tantum in Deo intellectus est. Cum enim intellectus ad essentiam diuinam pertineat, & ex illa resultet (§. 21. 22.), essentia autem diuina sit omnibus tribus personis communis (§. 55.), intellectus etiam idem numero omnibus erit tribus Diuinitatis personis communis. Et pariter se res habere debet cum reliquis attributis, ex essentia diuina resultantibus.

Vnicus in Deo
intellectus
est.

Idem ex I. Cor. II, 11. potest colligi, vbi, quæ in Deo sunt, solus Spiritus Dei scire dicitur. Vnde sequitur, aut Patrem filiumque eundem numero intellectum habere cum Spiritu S., aut nescire, quæ in Deo sunt. Cum autem falsum sit posterius, quia filius est omniscius (§. 33.), & pariter Pater, tanquam verus Deus (§. 30.), omniscius est (§. 18.): verum debet esse prius. At vero ex superioribus hic formari posse videtur dubium. Cum enim generatio Filii inuoluat voluntatem, ex natura patris fluentem (§. 58.), & spiratio voluntatem, ex natura patris filiique fluentem (§. 68.), voluntas autem ex intellectu eiusque deliberatione resultet: patri peculiaris adhuc intellectus, & iterum peculiaris patri filioque adscribendus videtur; vt adeo non maneat vnicus numero in Deo intellectus. At diuersa est ratio voluntatis liberæ & huius absolute necessariæ. Illa quidem rationem sui in intellectu habet; non hæc præcise, siquidem abs. necessarium vltiore ratione sui non habet opus; eo ipso, quod in se non potest non esse. Cum igitur generatio spiratioque sint absolutæ necessitatis (§. 57. 67.), non est, cur ideo peculiaris intellectus patri, & alius patri filioque tribuatur.

§. XCV. Actio, per quam essentia diuina cum aliqua diuinitatis persona communicatur, dicitur *actus personalis*.

Quid, quoniam & quot actus personales?

Generatio igitur actiua (§. 56.), & spiratio actiua sunt actus personales (§. 66.). Et cum Pater essentiam diuinam habeat a se (§. 74.); filius autem & Spiritus S. per communicationem (§. 56. 65.), nec tamen sint plures Diuinitatis personæ, quam tres (§. 92.): actus personales sunt tantum duo, sc. iam dicti.

Conuenientia & discrepantia illorum.

§. XCVI. *Generatio est necessaria & æterna (§. 57. 59.), vt & spiratio (§. 67. 69.). Cum igitur nulli dentur actus personales, præter hos (§. 95.), omnes actus personales sunt necessarii & æterni.*

In eo autem generatione & spiratio conueniunt, 1. quod utraque sit actus diuinus, 2. isque necessarius (§. 57. 67.), & æternus (§. 59. 69.), 3. quod per utramque personæ cuidam diuinitatis essentia diuina detur (§. 56. 65. seq.), 4. adeoque utraque habeat terminum, intra diuinam essentiam productum. Differunt autem in eo, quod 1. generatio fiat a solo Patre (§. 56.), spiratio a patre & filio (§. 65. seq.), i. e. in principio, 2. per generationem Filius producatur (§. 56.), per spirationem Spiritus S. (§. 66.), i. e. termino producto, 3. a generatione Filius dicatur filius (§. 56.), a spiratione autem Spiritus S. spiritus (§. 66.), i. e. appellatione termini producti; 4. differunt relatione, inde resultante. Per generationem oritur relatio paternitatis & filiationis, per spirationem non, siquidem a) nusquam Pater vel filius pater Spiritus Sancti, vel hic illorum filius dicitur; ß) alias Christus, qua diuinam naturam, haberet fratrem, adeoque non esset filius Dei vnigenitus Ioh. I, 14. III, 16. γ) & alias Christus Spiritus S. frater & Pater dicendus esset, dum cum Patre eum spirat (§. 65. seq.). Vt igitur aliæ adhuc differentiæ adsint, quas propter reuelationis silentium non assequimur, necesse est, vt sit cum patre ecclesiæ confitendum:

*Digne loqui de personis, vim transcendit rationis,
Quid sit nasci, quid processus, me nescire sum professus.*

Quid proprietates personales?

§. XCVII. *Proprietates personales in diuinitate sunt notæ characteristicæ personarum, ex actibus personalibus resultantes.*

tantes. *Nota autem characteristica persona dicitur, per quod vna persona ab altera differt.*

§. XCVIII. Paternitas Patris ex actu personali Patris, nempe generatione (§. 95.), resultat, (§. 56.), & per illam Pater differt a Filio & Spiritu S., siquidem his illa non competit. *E. Paternitas est proprietas personalis Patris (§. 97.).* Pariter filiatio filii ex generatione Patris, quæ est actus personalis (§. 95.), resultat (§. 56.), & per illam filius a patre & sancto spiritu differt, quia his illa non competit (§. 74. 96.). *E. Filiatio est proprietas personalis filii (§. 97.).* Denique processio, stricte ita dicta (nam latius generatio passiva filii etiam dicitur processio vel exitus §. 56.), ex actu aliquo personali, sc. spiratione (§. 95.), resultat (§. 66.), & per illam Spiritus S. differt a patre filioque, siquidem illa nec patri, qui est a se (§. 74.), nec filio, qui generatur (§. 56.), competit. *E. processio est proprietas personalis Spiritus S. (§. 97.).*

Quænam
sunt?

§. XCIX. Cum igitur quælibet persona suam habeat proprietatem personalem (§. 98.), *tot sunt proprietates personales, quot personæ, i.e. tres (§. 92.), paternitas, filiatio, processio.*

Quot sunt?

§. C. *Notiones personales dicuntur notæ characteristicae personarum in diuinitate, ab actibus personalibus & proprietatibus personalibus diuersæ.*

Quid notio-
nes perso-
nales?

§. CI. *ἄναρχος εἶναι h.e. omni sui principio carere, est nota characteristica Patris, siquidem id soli Patri, qui persona Diuinitatis est (§. 92.), competit (§. 74. 97.), nec tamen est actus personalis (§. 95.), nec proprietas personalis (§. 99.).* *E. notio personalis de Patre (§. 100.).* Pariter generatio passiva est nota characteristica filii, tanquam personæ diuinitatis (§. 92.), siquidem ea nec Patri, nec sancto Spiritui competit (§. 66. 74.) & hinc filius per illam a reliquis personis differt (§. 97.), nec tamen est actus personalis, nec proprietas personalis (§. 95. 99.). *E. est notio personalis de Filio (§. 100.).* Denique spiratio passiva est nota characteristica Spiritus S., tanquam personæ diuinæ (§. 92.), siquidem ea nec

Quæ sunt?

Patri, nec filio, sed soli Spiritui S. competit (§. 56. 66. 74. & 97.), nec tamen est actus personalis (§. 95.), nec proprietatis personalis (§. 97.). E. est notio personalis de Spiritu S. (§. 100.).

Quot sint?

§. CII. Sunt igitur pro numero personarum trino tres notiones personales, τὸ ἀπαρξον εἶναι, generatio passiva, spiratio passiva (§. 101.).

Solent alii duas notiones personales constituere, ἀγεννοῖαν & spirationem actiuam. Et potest quidem ἀγεννοῖα, si in latiori significato denotet, nulla plane ratione nec per generationem nec per processionem ab alio esse, pro notione personali Patris haberi, siquidem ita idem est, quod vocauimus τὸ ἀπαρξον εἶναι; si autem in strictiori significato denotet tantum, per generationem non esse ab alio, non potest, quia ita Spiritui S. etiam competit (§. 96.), & per notionem personalem tamen qualibet persona debet ab altera distingui posse (§. 97. 100.). Per spirationem actiuam autem non potest Filius a Patre distingui, quia utrique competit (§. 65. seq.); vnde minus commode pro notione personali habetur (§. 97. 100.). Cui accedit, quod, si spiratio actiua debet esse notio personalis, non appareat, cur nec generatio actiua pro illa habenda sit; quo factō, actiones & notiones personales non satis distinctæ videntur (§. 95.). v. b. BVDEVS in instit. Theol. Dogm. l. 2. c. 1. §. 52. ***

Definitio-
nes trium
personarum.

§. CIII. Pater igitur est prima ratione ordinis diuinitatis persona (§. 76. 92.), essentiam diuinam habens a se (§. 74.), eamque communicans cum Filio per generationem (§. 56.), cumque Spiritu S. per spirationem (§. 66.). Filius est secunda ratione ordinis diuinitatis persona (§. 76. 92.), essentiam diuinam habens a Patre (§. 56.), eamque vna cum Patre communicans cum Spiritu S. (§. 65.). Spiritus S. est tertia ratione ordinis diuinitatis persona (§. 76. 92.), essentiam diuinam habens a Patre & Filio (§. 65.).

Trinitas
non cogno-
scitur ex ra-
tione.

§. CIV. Quidquid de hac S. Trinitatis doctrina hactenus est dictum, ex euidentissimis S. scripturæ assertis, ratio-
nis

nis principis interdum in subsidium vocatis, est derivatum. Et quia rationis principia, ex quibus solis illam legitime & inconcusse derivare queamus, nobis non suppetunt, neque experientia illam docet; *quod Trinitatem ex ratione cognoscere nequeamus, est confitendum*; pariter ac res se habet in diuinitate Christi Matth. XVI, 16. 17.

Quamuis autem hæc ita sese habeant, non tamen, qui ex solis rationis principis illam derivare conati sunt, desuere. Ex quorum quidem numero sunt 1. KECKERMANNVS, qui lib. I. Syst. Theol. c. 3. ex perfectissimo intellectu & voluntate illam deducturus, ita, vt copiose dicta in compendium mittam, ratiocinatus est: si Deus, vt perfectissimus intellectus, ab aeterno se ipsum intelligit, & perfectissima voluntate se ipsum appetit ab aeterno, sequitur, in intellectu Dei imaginem esse, ab aeterno genitam, quæ est Filius Dei, & impetu voluntatis perfectissimum amorem procedere ab aeterno, qui est Spiritus S. Sed verum est prius E. & posterius. Verum quamuis antecedens in hoc ratiocinio admittatur, negatur tamen consequentia. Ne enim dicam, probatione indigere, quod Deus se ipsum per imaginem cognoscat, siquidem intuitiue potius sese cognoscere dicendus est, euidentis est, secundum hoc argumentum plures, quam tres, diuinitatis personas esse statuendas. Namque si Pater, se ipsum cognoscendo, format sui imaginem, qui est Filius, ipse Deus; sine dubio Filius etiam, se ipsum cognoscendo, sui iterum format sibi imaginem, quæ sit filius filii, patrisque nepos, & hic eodem modo alium sibi filium producet, & sic porro. Pariter si Deus, se ipsum amando, producit Spiritum S. qui est ille amor, ipse Deus; sequitur, spiritum S., se ipsum amando, vti tanquam verus Deus non potest non sese amare, aliam rursus Diuinitatis personam producere, & ita porro. Cum autem Deus trinus tantum in personis sit (§ 92.), non potest hæc probatio valere. 2. DVRANDVS, qui ex fecunditate essentiae diuinae personarum Trinitatem vult deducere. Quæ eue admitti nequeat sententia, supra (§ 58.) iam est notatum. 3. *Alii, a summa beatitudine Dei ad personarum Trinitatem concludentes,* siqui-

liquidem nullam beatitudinem, nisi in societate, obtineri posse, arbitrantur. At plane dispar est ratio Dei, & hominum. Homo, multarum perfectionum indigus, quas solus sibi præstare nequit, viuens in societate, maiorem, quam solus, perfectionem & beatitatem obtinere potest (v. ill. WOLFII Polit. §. 1. 213.). At Deus, tanquam ens infinitum, independens & æternum (§. 17. 18.), iam in quietissima perpetuaque omnium summarumque perfectionum possessione i. e. summe beatus est, vt adeo nulla extra se indigeat ad beatitatem societate. Nec, etiamsi Deus societate ad beatitatem suam opus haberet, numerus tamen personarum trinus inde elici posset. 4. *NIC. SMITERS*, Prof. Duisburg., qui in notis ad 7. meditationem, sex Cartesii meditationibus additam, p. 22. & pluralitatem & trinitatem personarum in Deo ex ratione deriuare studet, & pluralitatem quidem, dum his verbis concludit: *Omni existenti competit aliqua productio, actiua vel passiua vel utraque, quod in omnibus deprehendere est. Talis ergo productio in Deo etiam poni debet, & quia actiua est perfectissima, Deo, qui ab æterno est, ab æterno etiam talis tribui debet; Illa autem in mundum terminari non potuit, cum ille æternus esse non possit, neque sit productio omnium perfectissima, qualis demum est, vbi eadem est producentis & producti essentia. Trinitatem autem vult ita ostendere: Cum in Deo productio sit perfectissima, datur in eo producere & produci simul. Hæc autem est S. S. Trinitas, in qua Pater produciens est simpliciter; Spiritus S. productus simpliciter, filius productus & produciens simul. Ad 4tum autem non potest extendi, cum productio perfectissima ulterius extendi non possit. At precaria est hæc probatio. Fac enim, Deo ab æterno competere aliquam productionem actiuam, quod tamen secundum posita rationis principia adhuc in dubium vocari posset; an inde sequitur personarum Trinitas? Vbi est productio, ibi produciens & productum, quod a producente realiter differt, requiritur; non vero opus est, vt tertium, quod simul produciens & productum est, adsit. Sic duæ tantum, nec tres essent diuinitatis personæ. Deinde, si Deo productio actiua necessario competit, non apparet,*

cur

cur spiritui S. qui etiam verus Deus est (§. 47.), non iterum productio actiua competat; & sic plures, quam tres, erunt Diuinitatis personæ: 5.) *PETRVS POIRETVS*, qui in cogitat. rational. append. ad c. 8. l. 3. §. 5. seq. *ex consideratione animæ hu- manæ Trinitatem cognosci posse, sibi persuadet.* Nam quemadmodum tria animæ tribuit, quæ vna sint anima, mentem esse, cognoscere, velle seu amare se: ita eadem tria in Deo esse, dicit, vt Deus sibi formet ideam seu imaginem sui aliquam h. e. filium, & in illum amore rapiatur, qui amor & tendentia in se ipsum sit spiritus S. At quamuis Deus se ipsum cognoscat & amet, negatur tamen, hoc idem cum Trinitate esse, quam supra demonstraui- mus. Confer, quæ contra simile argumentum Keckermanni nota- ta ad n. 1. 6.) Denique huc pertinent, qui ideo, quod in scri- ptis gentilium vestigia quedam Trinitatis inuenire, sibi videntur, qualia loca collegit *TOBIAS PFANNERVS* in System. Theol. gentil. pur. c. 3. §. 2. seqq., eam ex ratione patere, arbitrantur. Fac autem, in scriptis philosophorum gentilium eiusmodi loca, quæ Trinitatem sapiant, deprehendi, de quo tamen dubitat Auctor ci- tatus l. c. §. 6, non sequitur inde, quod ex ratione hauserint; quin potius ex traditione & conuersatione cum Iudæis illa edocti vi- dentur.

§. CV. Quamuis autem ratio non doceat Trinitatem (§. 104.), variæ tamen sunt variorum similitudines, ex natu- ra defumptæ, ad arduam illam doctrinam illustrandam adhi- bitæ, sed admodum caute tractandæ, ne ideas rerum corporearum rebus maxime incorporeis applicemus. Sic 1) *LE- ONTIVS* Episc. Cæsareæ Cappadociæ similitudinem capit a mente hominis, verbo prolatitio, quod ex mente oritur, & ha- litu, qui ex homine procedit, quæ tria non tamen aliena sunt ab ipso homine. Idem prouocat ad ignem, cuius vna est natura, & tamen tria adsunt distincta, ignis, splendor, lumen v. Gelas. Cyzicenus in Comment. Actor. Concil. Nicen. l. 2. c. 20. fin. infert. Concil. T. II. collect. Paris. 2) *AVGVSTI- NVS* de fid. & symb. c. 8. ad fluiuium prouocat, vbi sunt tria

Similitudi-
nes Trinita-
tis.

Similitudi-
nes Trinita-
tis.

G

di-

distincta, fons, procedens inde fluvius & potio, quæ de fonte vel fluuio est, & in se tamen vna est aqua. 3. ATHANASIUS solem ante oculos ponit, quem intuens simul cernit splendorem inseparabilem & in vtroque lucem. Quæ aliaque eiusmodi collegit PFANNERVS l. c. §. 5.

Trinitas supra, sed non contra rationem est.

§. CVI. Veritas, cuius existentiam ex ratione non cognoscimus, dicitur supra rationem. Est igitur doctrina de S. S. Trinitate veritas supra rationem (§. 104.), sed non contra illam. Et si quis est, qui illam pugnæ contra rationem & hinc falsitatis arguere, non dubitet, iure ab illo postulamus, vt, eandem veritatibus rationis absolute necessariis, quæ nullo modo aliter esse possunt, euidenter repugnare, demonstret. Nam quia veritates rationis contingentes possunt esse aliter, eo ipso, quod contingentes sunt, possunt etiam in rebus diuinis esse aliter, adeoque veritas harum rerum non tollitur, etiam si illis contradicere videantur, pariter ac verum est, Christum natum esse sine femine virili Luc. I, 34. 35. licet, non sine coitu hominem concipi & nasci, sit veritas rationis contingens. Nec est, cur dicas, absolute repugnare, vt tres vnum, & vnum tres sint. Nam tres vnum, vnumque tres esse, asserimus, non eodem respectu, sed diuerso; siquidem non defendimus vnum tantum & tres Deos, sed vnum essentia Deum, trinum autem in illo subsistendi modum vel tres personas (§. 92. 93.).

Equidem distinctionem inter id, quod supra & quod contra rationem est, impugnavit & reiecit BAILIVS, cui autem satisfactum esse arbitror ab ill. LEIBNITIO in Discursu Prelim. ad Theod.

Est mysterium.

§. CVII. Trinitas in Deo est veritas supra rationem (§. 106.); quam ex reuelatione cognoscimus (§. 104.), sed ita, vt modus possibilitatis nos in multis fugiat. Quis enim, ne de aliis dicam, explicabit perfecte, quomodo id fiat, vt Pater eandem numero essentiam diuinam largiatur filio & vterque spiritui S. Quis est, qui differentiam generationis & spirationis & vtriusque rationem formalem perfecte delineet? Scimus rem, rei modum ignoramus. Sed veritas supra ratio-

tionem, cuius existentiam quidem ex reuelatione discimus, sed possibilitatis modum igaoramus, dicitur *mysterium*. *Est igitur Trinitas in Deo mysterium*, idque tantum, vt elinguitos in casu necessitatis Deus interdum adhibuerit, ad illud praedicandum, prouti ostendit b. IO. ANDR. SCHMIDIUS in *Disi. de elinguatis, mysterium Trinitatis praedicantibus*. rec. Helmst. 1726.

§. CVIII. Multa in rerum natura exempla occurrunt, ubi existentiam rei, ex sensuum testimonio oppido veram, non possumus non admittere, modo licet rei ignorato. Sed non ideo neganda. Quanto igitur magis peccant, qui Dei veracissimi in S. scriptura effatis de Trinitate fidem adhibere, eiusque existentiam admittere, ideo recusant, quod modum possibilitatis eius non capiunt perfecte?

Dicam explicatius, quod sentio. *In mysterio tria probe sunt discernenda, 1. probatio existentiae eius, 2. comprehensio modi possibilitatis, 3. obiectionum refutatio.* Probatio, non quidem ex ratione, siquidem *mysterium supra rationem est positum* (§. 107.), sed ex reuelatione, rationis principiis in subsidium, ubi opus, vocatis, desumpta, ad conuictionem est necessaria, ne lubrico, sed firmo fides nostra nitatur fundamento. Mysteriis enim sine probatione solida confictis, in quamuis praecipites dabimur errorum lernam. Quod ad alterum, aliqua quidem vocum explicatio est danda, ne, quod creditur, sine mente soni sint & ignores, quid credas; sed plena & adaequata explicatio modi possibilitatis repugnat notioni mysterii (§. 107.); nec opus est ad conuictionem, nec defectus eius tollit rei veritatem. Bene hanc in rem ill. LEIBNITIVS in *Discurs. praelim. ad Theod.* §. 56: *Il en est, inquit, de même des autres mysteres, où les esprits moderés trouueront toujours une explication suffisante pour croire, & jamais autant qu'il en faut pour comprendre. Il nous suffit un certain ce que c'est (rîsî), mais le comment (dîc) nous passe, & ne nous est point necessaire. &c. h. e. Pariter se res habet in aliis mysteriis, ubi ingenia moderata semper inueniunt explanationem ad credendum sufficientem, sed*

enunquam tantum, quantum ad comprehensionem est opus. Sufficit nobis, ut sciamus, quid sit, sed quomodo sit, nos excedit, nec nobis est necessarium. Obiectionum autem refutatione eatenus est opus, ut ostendatur, mysterium non repugnare veritatibus rationis absolute necessariis. Bene enim iam obseruauit iterum LEIBNITIVS l. c. §. 63, *mysteria rationi conformia esse, non isto sensu, quod ex ratione possint demonstrari, siquidem transgrediuntur rationis cancellos, sed hoc, quod non possit dari vera repugnantia inter mysteria & veritates rationis (cf. §. 106.)* Teste enim eodem l. c. §. 61. *Ce qui en nous est contraire aux mysteres, n' est pas la raison, ni la lumiere naturelle, ni l' enchainement des verites, c' est corruption, c' est erreur ou preiugé, c' est tenebres.* h. e. *Id quod in nobis mysteriis aduersatur, non est ratio, nec lumen natura, nec nexus veritatum, sed corruptio, error, prauiudicium, tenebrae.* Haec si cum superioribus & sequentibus comparentur, in nostro mysterio, quae facienda fuerunt, me effecisse, arbitror.

CAPVT IV.

ERRORES IN MYSTERIO S. S. TRINITATIS
INDICANS.

§. CIX.

Classes ad-
uersario-
rum.

Veritate legitime demonstrata, non opus est copiosa errorum refutatione. Hinc dum & ratio praesentis instituti & loci huius angustia non patiuntur, ut de erroribus, veritati haecenus demonstratae oppositis, pro rei grauitate copiosius agatur, paucis tantum summa errorum capita, locaque demonstrationis, illis opposita, tangere constitui. Vti autem tota de Trinitate doctrina ad tria potissimum capita redit, supra (§. 79.) enarrata: ita errores potiores, in ardua hac doctrina commissi, b. IO. GVIL. BAIERO in Compend. Theol. Histor. loc. 2. praeeunte, commode ad tres classes reduci possunt, dum alii *Diuinitatem filii, vel spiri-*

tus

us S. vel utriusque, alii realem personarum distinctionem, alii unitatem Dei negarunt.

§. CX. Ad primam classē pertinent 1. CERINTHVS, Christum merum hominem esse, contendens contra id, quod supra (§. 34. 42.) demonstratum, sed ab ipso IOANNE Apostolo in euangelio suo confutatus, teste HIERONYMO in catal. scriptor. Eccles. 2. CARPOCRATES, THEODOTVS Byzantinus & ARTEMO, Christum pro nudo & carnali modo genito homine habentes contra §. 34. 42. & Luc. I, 35, quibus sese opposuerunt IRENÆVS & TERTVLLIANVS. 3. PAVLLVS SAMOSATENVS, qui, prouti sententiam eius ex Patrum monumentis egregie nuper eruit Vir S. R. & celeberrimus IO. GEORG. WALCHIVS in diss. de Samosatenianis Neotericis §. 3. 4, *ἀβρῶν* inexistere in ipso Deo, nec aliud quid esse, quam illius intellectum, aut cogitationem & sapientiam, Christum autem merum hominem, licet sapientia diuina ornatum, esse, docuit contra §. 34. 42. 36. n. 1, sed in synodo Antiochena damnatus est. 4. Pestis Ecclesiæ nocentissima, ARIVS, qui filium Dei non ex essentia Dei Patris genitum, sed ex nihilo ante sæcula creatum, professus contra §. 34. 36. 56. & in concilio Nicæno, ATHANASIO præsertim veritatem defendente, damnatus est, attamen nihilominus deinde virus suum tam late spargere, non destitit, vt totus orbis ingemuerit, & Arianum se esse miratus sit, teste HIERON. in dial. adu. Lucif. c. 7. 5. SEMIARIANI, qui filium ex Patris essentia productum, minorem tamen eo, statuerunt contra §. 76. vt alios silentio inuoluam.

§. CXI. Nec minus in hunc censum referri debent, *qui in Diuinitatem veram Spiritus S. sunt iniurii.* Quorum quidem antesignanus fuit MACEDONIYS, filium esse Deum, & cum omnibus rebus, tum substantia patri similem, Spiritum S. autem non eiusdem cum Patre & filio honoris participem, sed ministrum & famulum esse, eademque de illo, quæ de angelis, dici posse, asserens contra §. 54, docensque, Spiritus S.

Diuinitatem filii negantes.

Diuinitatem Spir. S. negantes.

voce in S. scriptura significari illos motus, quos Deus excitat & creat in conuersis, sed in concilio CPTano, eoque oecumenico secundo, damnatus.

Divinitatem filii & Sp. S. negantes.

§. CXII. *Divinitatem filii & Spiritus S. negavit PHOTINVS*, qui, Christum in Maria demum initium cepisse merumque hominem esse, docuit contra §. 34. 36.; neque propriam Spiritui S. concessit hypostasim, quem Dei virtutem vel operationem vocare maluit contra §. 47. 92., sed in variis synodis est reiectus. Denique, ne de MICH. SERVENTO, quem per Samosatenarios neotericos in art. 1. A. C. intelligi, nuper demonstravit Vir. S. R. WALCHIVS in diff. cit. VALENTINO GENTILI aliisque dicam, veterem Photini ex orco errorem in lucem reduxerunt LÆLIVS & FAVSTVS SOCINI, & infelices eorundem asseclæ. Docent enim, in Dei essentia vnam tantum personam, sc. Patrem, contra §. 89., *Christum autem non, nisi hominem, ex Maria natum, nec ante Mariam existentem esse, licet diuina auctoritate donisque in terris pollentem; Spiritum S. autem non esse, nisi virtutem diuinam* contra §. 34. 36. 47. 92.

Horum hominum, quia per Poloniam, & Transyluaniam late adhuc serpunt, vt obiectiones curatius paullo, licet breuissimis, perpendamus, operæ est pretium. *Contra diuinitatem Christi essentialem opponunt* 1. *Quicumque a Deo in mundum missus est, ille non est ipse Deus. Missio enim inuoluit inferioritatem, quia equalis ab equali non potest mitti. Sed Christus a Deo in hunc mundum est missus Ioh. IV. 34. E. Resp. a) Missio non semper inuoluit inferioritatem, quia equalis etiam ab equali mitti potest per consilium & consensum Act. IIX, 14. β) Fac, quod inferioritatem inuoluat, id quod tamen negamus, de humana Christi natura posset intelligi, ex quo ad negationem diuinæ naturæ N. V. C., pariter ac Christus a Patre mandata accepisse legitur Ioh. X, 18. quod etiam de humana eius natura intelligendum.* 2. *Quisquis ad summum Deum preces fundit, is non est ipse Deus. Christus &c. Matth. XXVI. 39. Ioh. XVII, 1. seqq. E. Resp. Quisquis ad summum Deum preces*

preces fundit, is, quatenus id facit, non est Deus summus. Sic conceditur totum. Nam Christus non qua Deus, sed qua homo exinanitus preces fudit ad Deum. Excipitur: si Christus diuinam naturam carni habuisset coniunctam, non opus fuisset, ad aliam personam precibus confugere. Resp. Non fuisset opus, nisi Christus sponte sese exinaniuisset Phil. II, 7. 8. ne in presentia de aliis precum Christi rationibus dicam. 3. *Cui omnia a Patre data sunt, ille non est summus Deus. Nam summus Deus omnia iam habet ipse. Sed Christo &c. Ioh. III, 35. VI, 39. E.* Resp. Datio duplex est, alia ad intra, per essentia diuinæ communicationem; si de hac intelligatur, negatur maior; alia ad extra per collationem, quæ ab essentia diuinæ communicatione diuersa est. Si nunc ita concluditur: Cui omnia a Patre ad extra data sunt, ille eatenus non est summus Deus; Christo &c. E. conceditur de humana Christi natura, salua eius Diuinitate. 4. *Christus dicit: Pater maior est me Ioh. XIV, 28. E. non est summus Deus.* Resp. Pater maior est Christo, si Christus secundum humanam naturam consideretur, sed inde non sequitur, quod Deus non sit. 5. *Christus voluntatem suam subiicit voluntati Patris Matth. XXVI, 39. E. non est verus Deus.* Resp. Quatenus id fecit, sc. respectu humana naturæ, non est verus Deus. 6. *Christus vocat Patrem solum verum Deum Ioh. XVII, 3. E. de se Diuinitatem negat.* Resp. Potest ita intelligi, quod sola essentia diuina, quam habet Pater, sit vere diuina, quod non obstat diuinitati filii, quia is eandem numero habet essentiam diuinam (§. 55.); & debet ita intelligi, ne supra demonstratis contradicat. 7. *Christus negat, se nosse diem nouissimum Marc. XIII, 32. E. non est verus Deus, quia Deus est omniscius.* Resp. Conceditur, quod Christus, quatenus ignorauit diem nouissimum, i. e. secundum humanam naturam, in se spectatam, non sit verus Deus, salua diuinitate eius. 8. *Christus dicitur obediuisse Deo Phil. II, 8. seruus Dei Ies. LII, 3. LIII, 11. E. non est verus Deus.* Resp. Conceditur, quod, quatenus Patri obediuit i. e. qua humanam naturam, Deus non sit, salua diuinitate. 9. *Quicumque non est principale fidei obiectum, non est supremus Deus. Christus &c. Ioh.*
XII,

XII, 44. *E. Resp. Neg. minor.* Nam l. c. ita est explicandus: Quicumque credit in me, is credit non in me *solum*, sed in eum *etiam*, qui me misit; ne evidens contradictio oriatur. conf. Ioh. XIV, 1. 9. 10. 10. *Christus sepiissime a Deo distinguitur, ut cum dicitur filius Dei Ioh. III, 16, imago Dei 2. Cor. IV, 4, apud Deum fuisse Ioh. I, 1. 2. E. non est verus Deus.* Resp. Deus sumitur vel essentialiter, & ita Christus a Deo non distinguitur 1. Ioh. V, 20, vel personaliter, & ita Christus quidem a Deo sc. Patre distinguitur, sed inde sequitur tantum, quod Christus non sit Deus Pater. 11. *Ipse Christus supremam sibi potestatem derogat Matth. XX, 23. E. non est verus Deus.* Resp. Non derogat supremam sibi potestatem, sed collationem civiliū honorum ab officio, quod tunc temporis gerebat, alienam esse, dicit, teste contextu. Quod ad *Spiritus S. diuinitatem attinet, sequentibus illam impugnant argumentis*: 1. *Si Spiritus S. est persona diuina, Christus erit eius filius propter conceptionem a Spiritu S. Luc. 1, 35.* Resp. Neg. Consequentia. Namque si Christus debet esse filius Spiritus S., aut erit qua diuinam, aut qua humanam naturam. Sed non qua diuinam, quia potius Spiritus S. essentiam diuinam communicatam habet a filio (§. 65.); nec qua humanam, quia non more humano genuit Christum ex Maria, nec potuit propter spiritualitatem suam, sed operatione diuina miraculosa conceptionem Christi præstitit. 2. *Deus seu persona diuina non dicitur precibus impetrari, nec ab homine possideri. Sed hoc dicitur de Spiritu S. Luc. XI, 13. Ioh. XIV, 26. Act. V, 32. 1. Cor. VI, 19. E. Spiritus S. non est Deus.* Resp. α) negatur maior. Nam alteri dari, non repugnat personæ, nec Deo summo, siquidem filius Dei est Deus summus (§. 34. 37.), & tamen datus Ioh. III, 16. Ies. IX, 6. Nec Deo repugnat, precibus impetrari aut possideri Ps. LXXIII, 25. Ioh. XIV, 23. vbi ipse Pater etiam, cuius diuinitatem non negant Sociniani, apud fideles habitationem sibi facere dicitur. β) Spiritus S. sumitur etiam interdum in S. scriptura pro donis Spiritus S. Luc. XI, 13. coll. Matth. VII, 11. quo sensu in istiusmodi locis sumi potest. Sed inde non sequitur, Spiritum S. alio sensu non esse tertiam diuinitatis personam

nam

nam & verum Deum, gratiose in hominibus fidelibus habitantem. 3. Spiritus S. diserte dicitur virtus Dei Luc. XXIV, 49. coll. Act. II, 4. Luc. I, 35. 1. Cor. II, 4. E. non est summus Deus, vel persona diuina. Resp. Non sunt hæc repugnantia, quia filius Dei etiam dicitur virtus Dei 1. Cor. I, 24, qui tamen persona diuina est (§. 92.), & verus Deus (§. 34.). 4. Spiritus S. in multis locis mentio non fit, vbi fit mentio Patris & filii. E. non est summus Deus. Resp. Patris etiam interdum non fit mentio, vbi filius commemoratur Gal. III, 27, & samen est verus Deus. 5. Spiritus S. in S. scriptura non vocatur Deus, nec cultus religiofus ei tribuitur. E. non est Deus. Resp. Negatur antecedens per §. 51. 52. 54.

§. CXIII. Realem autem distinctionem personarum, quæ altera erat antitrinitariorum classis, negarunt 1. PRAXEAS, qui Deum Patrem omnipotentem Iesum Christum esse dixit, huncque crucifixum passumque contendit, teste TERTVLLIANO, a quo est confutatus. 2. NOETIANI & SABELLIANI, docentes, Patrem, filium & Spiritum S. vnã esse hypostasin & vnã personam, quæ tria habeat nomina, patris, filii & Spiritus S., eamque in V. T. vt patrem, legem tulisse, in N. T. autem, vt filium, hominem esse factam, vt Spiritum S. apostolis superuenisse. Hi vno nomine Patripassiani sunt dicti, & errant contra §. 77. vbi realis distinctio personarum est demonstrata.

Distinctio-
nem realem
personarum
negantes.

§. CXIV. Denique, quæ tertia classis est, in vnitatem Dei peccarunt 1. duplex principium independens, bonum vnum, alterum malum, statuentes, qui a defensore, licet non inuentore, erroris, MANENTE, MANICHÆI dicti sunt, & rationi & reuelationi aduersantes (§. 17). 2. PERATÆ, quorum THEODORETUS l. i. c. 18. mentionem facit, Trinitatem, quam Christiani profitemur, tres Deos, tres mentes, tres rationes esse, contendentes contra §. 17. 55. 94. 3. IOANNES Grammaticus, Philoponus dictus, qui, naturam & subsistentiam vnum idemque esse, sibi persuadens falso, & hinc in Christo, propter subsistentiæ vnitatem, vnitatem naturæ etiam, Eutyichianorum more, asserens, obicientibus aliis, quod ita in Trinitate etiam tres naturæ sint statuendæ propter trinitatem hypostasium, defendere cœpit, in Trinitate etiam tres naturas esse admittendas, ita vt essentia diuina sit quasi vna specie, & tribus indiuiduis communis. Aduersatur autem ei, quod eadem numero essentia diu. sit omnibus tribus personis communis (§. 55.). 4. TERATHEITÆ, qui, præter tres diuinas hypostasies seu personas existere quartam quandam essentiam, quæ tribus communis esset, & se tribus

Vnitatem
Dei negan-
tes.

illis communicaret, propter quam communicationem Dii fierent, ag-
tumarunt; id quod pariter §. 55. 92. est aduersum.

Error Eccle-
siae Graecae,

§. CXV. *Ecclesia Graeca Spiritum S. a solo patre, nec a filio pro-
cedere, docet contra §. 65. 66.*

Pronocat autem ad hæc: 1) Ioh. XV. 26, ubi non dicitur, quod a filio etiam pro-
cedat. At dum a Patre procedere dicitur, & Pater filiusque sunt in Ioh. X, 30.
XVII, 11. 21. & vna eademque virtusque est, simul a filio procedere dicitur,
vti §. 5. cit. demonstratum. 2) Si Spiritus S. a filio etiam procedit, fiet persona-
rum confusio, nec pater satis erit distinctus a filio. At alio respectu pater satis
a filio distinguitur (§. 77.). 3) Spiritus S. est vnus; vnum autem habet vnum
tantum principium. E. Spiritus S. a patre tantum procedit. Sed negatur vlti-
ma consequentia, siquidem pater & filius respectu Spiritus S. sunt tantum vnum
principium. (§. 71.). 4) Si Pater est sufficiens principium Spiritus S., hic
non procedit a filio. Sed verum est prius, E. Negatur autem consequentia.
Non enim Spiritus S. a filio etiam procedit propter insufficientiam virtutis in pa-
tre, sed quia virtus Patris filiique respectu Spiritus S. est eadem (§. 65.).

Conciliatio
Trinitatis
cum canone
Logico.

§. CXVI. Nec prætereundum est, quod & olim &
nostra ætate multorum ingenia exercuit: quomodo Trinitas consti-
tere possit cum canone: quod quæcumque sunt eadem cum vno ter-
tio, illa sint eadem inter se. Quamuis enim hic canon fun-
damentum sit omnis rationationis syllogisticae, siquidem ideo termi-
ni præmissarum diuersi in conclusione connectuntur, quod in vno ter-
tio, sc. termino medio, conueniunt; Trinitati tamen aduersari, non
nullis & maxime BAILIO in Dict. Hist. Crit. artic. Pyrrhon. f. 243 1.
videtur. Nam licet personæ Diuinitatis conueniant in vno tertio sc.
essentia diuina, non tamen conueniunt inter se, dum non licet argu-
mentari: Pater est Deus, filius est Deus E. filius est Pater; Vel in prima
figura: Quisquis est Deus, ille est Pater; filius est Deus E. filius est Pater
(§. 77. 90.); Vnde aut canon ille falsus esse, aut essentia diuina cum
persona non identificari posse, videtur. At quamuis varii varie ex hæc
se difficultate expedire conati sint, vt videre est in PAVLLI SLEVOG-
TII Diss. de principio syllogizandi in diuinis; nobis, hoc dubium re-
moueri posse, videtur, per distinctionem inter essentiam diuinam absolute
spectatam, quatenus illa omnibus tribus personis communis est, & chara-
cterisatam certa hypostasi ita, vt quamlibet personam, quia cuilibet
competit essentia diuina (§. 55.), identificari dicamus cum essentia di-
uina, hypostasi sua characterisata, non autem cum absolute spectata,
quate-

quatenus illa omnibus tribus personis æque communis est. Hinc si ita in syllog. 2do inferatur: *Quidquid est essentia diuina (Deus), chara & eterisata certa hypostasi, illud est Pater; Filius &c. E.*; negatur maior, quia filius etiam est essentia diuina, vt & Spiritus S., certa hypostasi characterisata, nec tamen Pater (§. 90. fin.). Si ita: *Quidquid est essentia diuina, absolute spectata, quatenus illa omnibus tribus personis est communis, illud est Pater; Filius &c. E.*; negatur minor, quia filius est tantum certa essentia diuina persona, cuius hypostasis reliquis personis est incommunicabilis (§. 90. fin.); nec valet maior, quia ad essentiam diuinam, quatenus illa tribus communis est, pertinet etiam filius & S. spiritus. Quod autem ad primum syllogismum attinet, ille est in secunda figura, vtramque habens præmillam affirmantem, vnde forma eius est vitiosa. Ita, si concludatur recte, canon ille non aduersatur Trinitatis mysterio.

§. CXVII. Sunt præterea recentiores quidam, qui minus recte de S. Trinitate senserunt & loquuti sunt, IO. CLERICVS seu LIBERIVS de S. AMORE, PETRVS POIRET, HERRMANN DEVSING, HERM. ALEX. ROELLIVS, SAM. CRELLIVS, IO. WALLISIVS, GVIL. WHISTON, alii, notati ideo recentissime a Viris S. R. celeberrimisque IO. GEORG. WALCHIO in Diff. cit. de Samofatenianis Neotericis & IO. FRID. WVCHERERO in Diff. inaug. de subordinatione filii in diuinis non admittenda, vt & a b. ZACH. GRAPIO in Syst. Controu. nouissim. T. 1. aliisque.

Errantes recentiores in doctrina de Trinitate.

§. CXVIII. Quam egregie autem doctrina de Trinitate, in nostris ecclesiis recepta, conueniat cum veritatibus supra demonstratis, & absit ab erroribus enarratis, sufficientissime docet Aug. Conf. art. 1. vbi non tantum decretum synodi Nicænæ, de vnitæ essentia diuinæ personisque tribus, verum & sine vlla dubitatione credendum esse, profitentur, sed omnes etiam hæreses, contra hanc veritatem exortas, nominatis saltim præcipuis, damnant confessores nostri. Quo accedit, quod in sine Form. Concord. rejiciant & damnent errores nouorum Anti-Trinitariorum, post tempus A. C. prodèuntium, ad rationem de sincera doctrina & confessione sua in nouissimo die iudicii Domino nostro Iesu Christo reddendam, parati.

Consensus doctrinæ nostræ cum LL. Symb.

Votum.

§. CXIX. Deus autem immortalis, in hac & omni alia veritate quotidie magis ad salutem aeternam nos confirmet, & errantes omnes a devio in viam reducat veritatis!

COROLLARIUM.

Pace Magnifici & summe Venerabilis Praesidis haec pauca liceat adficere. Est Socini quidam assecla, cuius mentionem facit das sentwillige Heb: Dpffer im 33. Beytrag, qui mysterio Trinitatis opponit axioma: *impossibile est, ut tria perfecte equalia quantum, quod nec aliud, nec maius quid est, quam unum ex his tribus, constituere possint.* Ut autem, contra hunc canonem impingere Trinitatis mysterium, ostendat, ita algebraice concludit:

$$\text{Sit Pater} = a$$

$$\text{Filius} = b$$

$$\text{Spiritus S.} = c$$

$$\text{Tota substantia diuina} = x.$$

Ex hypothesi (Trinitariorum) est

$$a = x$$

$$b = x$$

$$c = x$$

$$E. a + b + c = x + x + x = x.$$

At quamvis fatius esse arbitrer, ut ab algebra abstineatur in mysteriis, utpote in quibus caremus notionibus adequatis, in algebra supponendis: non tamen difficulter error, in hac illatione commissus, ex praecedentibus ostendetur; ubi tamen monemus, ne quis haec ita interpretetur, ac si, Trinitatem ex tribus partibus compositam, putemus, siquidem ab hoc TRIFORMIANORVM errore, ut superiora docent, sumus maxime alieni. Nempe quia non Pater solus ad substantiam diuinam pertinet, sed hypostasis tantum eius est aliqua (§. 52. 53), ad totum autem substantiae diuinæ Pater, filius, spiritusque S. pertinent (§. 55.), hypothesi alia ratione formata, ita erat inferendum:

$$\text{Sit tota substantia diuina} = \text{Patri (a) + filio (b) + Spiritui S. (c) = x.}$$

$$E. 2x = 2a + 2b + 2c.$$

$$\text{Deus Pater} = a = x - (b + c)$$

$$\text{Deus Filius} = b = x - (a + c)$$

$$\text{Deus Spir. S.} = c = x - (a + b).$$

$$E. a + b + c = 3x - (2a + 2b + 2c)$$

$$3x - (2a + 2b + 2c) = 3x - 2x = x.$$

$$E. a + b + c = x.$$

Ita prodit, Patrem, & i in Spiritumque S. constituere diuinam substantiam, quod doctrinae nostrae est conueniens.

Μόνα τῶν Θεῶν ὁρίζεται.

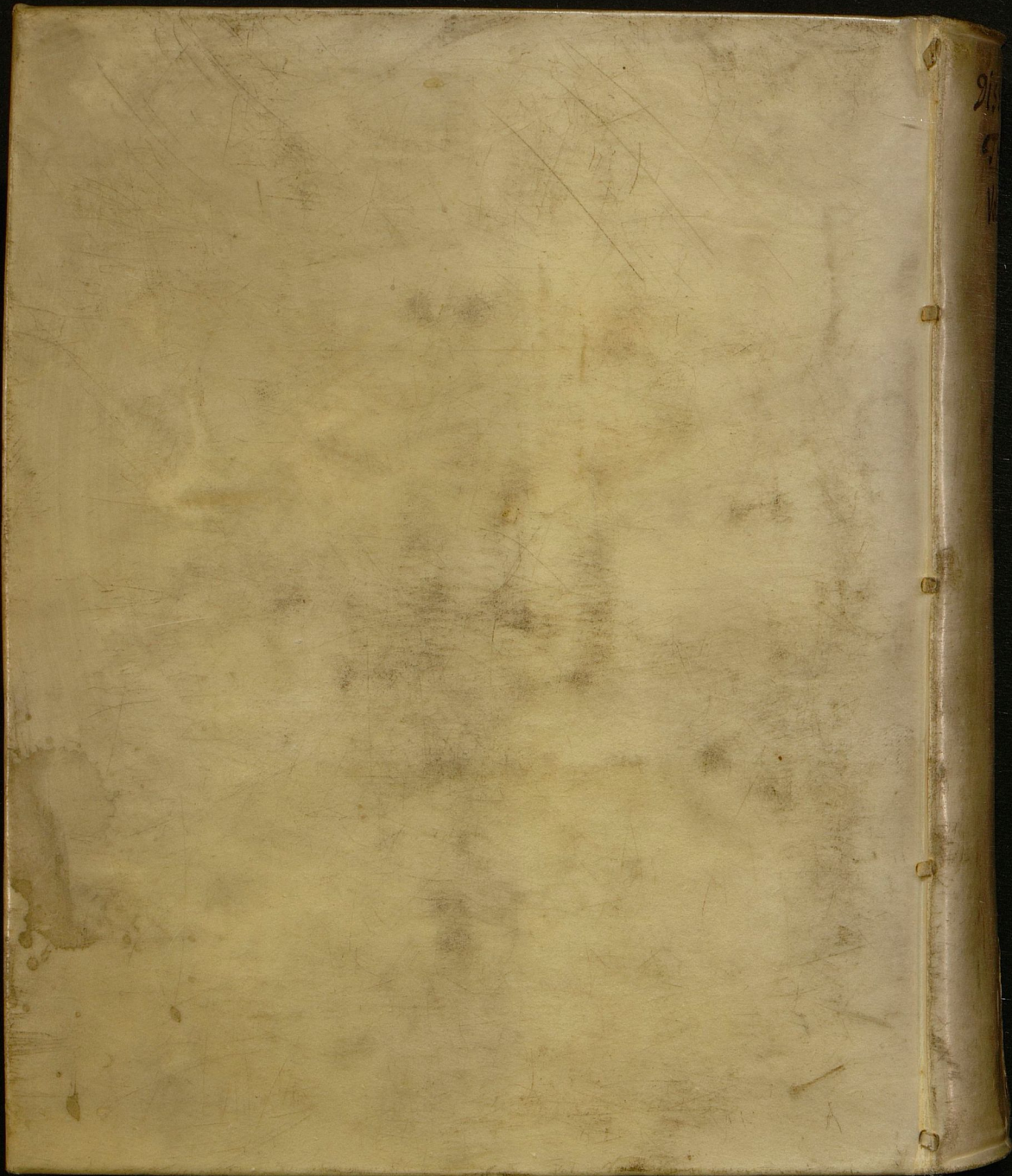
F I N I S.

1098

16
18

DISSERTATIO THEOLOGICA
S. S. TRINITATIS
MYSTERIVM
METHODO DEMONSTRATIVA
SISTENS,

QVAM,
AD CELEBRANDAM
AVGVSTANAE CONFSSIONIS
EXHIBITAE ET PER DVO SAECVLA CONSERVATAE

MEMORI
DEO TRIN
RECTORE M
SERENISSIMO

D O
GVILIELM

DVCE SAXONIAE, IVLIAC
WESTPH

VIRO SVM

IESAIA FRIDER

S.THEOLOGIAE DOCTORE ET
ISENACENSI A CONSILII ECCLESIAE

DITIONIS IENENSIS SV

S. MICHAEL

VT ET H. T.

PRORECTO

MAECENATI

OMNI PIETATE ET OB

PVBL

IACOB

PHILOS

IENAE, D. X

LITTE

